

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra mezinárodního práva

**Mezinárodněprávní ochrana osob
se zdravotním postižením**

Diplomová práce

Jan Strnad

(diplomant)

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Stanislava Hýbnerová, CSc.

Praha, červen 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20. 6. 2012

Jan Strnad

Poděkování

Chtěl bych na tomto místě ze srdce poděkovat vedoucí mé diplomové práce, doc. PhDr. Stanislavě Hýbnerové, CSc., za cenné připomínky a zejména ochotu, čas a trpělivost, věnované mi při jejím zpracování.

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Základní východiska	3
2.1	K vymezení pojmu postižení	3
2.2	Důstojnost, rovnost a nediskriminace jako základní principy ochrany práv osob s postižením	5
2.3	Vyrovnaní příležitostí	6
2.4	Obecně k využitelným mechanismům kontroly.....	7
3	Univerzální systém ochrany lidských práva ve vztahu k osobám s postižením	9
3.1	Pakt o občanských a politických právech (ICCPR)	9
3.1.1	Specifická relevance ICCPR pro osoby s postižením	12
3.2	Pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (ICESCR)	13
3.2.1	Specifická relevance ICESCR pro osoby s postižením.....	17
3.3	Úmluva o odstranění rasové diskriminace (CERD).....	19
3.3.1	Specifická relevance CERD pro osoby s postižením	20
3.4	Úmluva proti mučení (CAT).....	20
3.4.1	Specifická relevance CAT pro osoby s postižením.....	22
3.5	Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW)	23
3.5.1	Specifická relevance CEDAW pro osoby s postižením	24
3.6	Úmluva o právech dítěte (CRC)	25
3.6.1	Specifická relevance CRC pro osoby s postižením.....	27
4	Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (CRPD).....	28
4.1	Geneze CRPD.....	28
4.2	Obecně o CRPD.....	30
4.3	Účel CRPD, základní zásady a obecné závazky	31
4.4	Obecná ustanovení.....	35

4.4.1	Rovnost a nediskriminace	35
4.4.2	Ženy a děti s postižením.....	37
4.4.3	Zvyšování povědomí.....	38
4.4.4	Přístupnost	39
4.5	Nejdůležitější práva v CRPD	41
4.5.1	Právo na život	41
4.5.2	Rovnost před zákonem a přístup ke spravedlnosti	43
4.5.3	Svoboda a osobní bezpečnost	46
4.5.4	Ochrana proti mučení.....	47
4.5.5	Ochrana před vykořisťováním, násilím a zneužíváním.....	49
4.5.6	Ochrana osobní integrity	50
4.5.7	Svoboda pohybu a státní příslušnost	51
4.5.8	Nezávislý způsob života a zapojení do společnosti.....	52
4.5.9	Svoboda projevu a přesvědčení a přístup k informacím	55
4.5.10	Respektování soukromí, obydlí a rodiny.....	56
4.5.11	Vzdělávání.....	59
4.5.12	Zdraví, habilitace a rehabilitace	61
4.5.13	Práce a zaměstnávání	64
4.5.14	Přiměřená životní úroveň a sociální ochrana.....	66
4.5.15	Účast na politickém a veřejném životě.....	68
4.6	Kontrolní a monitorovací mechanismus CRPD.....	71
5	Závěr	75
	Seznam zkratk	77
	Seznam použité literatury a pramenů.....	78
	Bibliografické zdroje.....	78
	Nejdůležitější dokumenty mezinárodního práva	80
	Internetové zdroje	80
	Abstrakt	81
	International protection of persons with disabilities	82
	Summary	82
	Key words:.....	84
	Klíčová slova:	84

1 Úvod

Téma této diplomové práce jsem zvolil z několika důvodů. V první řadě jde o oblast, která se ve sféře mezinárodního práva v posledních letech dynamicky rozvíjí. Pohled na osoby s postižením se posunul od přístupu založeného na jejich vnímání jako problému či objektů vyžadujících soucit, k jejich vnímání jako nositelů rovných práv. Na poli mezinárodního práva dosáhl určitého vrcholu přijetím Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

Další důvod je v zásadě osobní, neboť pracuji v občanském sdružení, které se soustředí na metodickou a právní pomoc lidem převážně s duševním postižením. Setkávání s problémy, kterým čelí při uplatňování svých práv je výrazným impulsem a zároveň dává možnost nahlédnout, jak rozšířeným fenoménem postižení je a jak široká je paleta problémů, kterým lidé s postižením při uplatňování svých práv musí čelit.

Počet osob s postižením přitom neustále roste. Podle odhadů Světové zdravotnické organizace zhruba 15% světové populace žije s nějakou formou postižení, přičemž 2 – 4% z nich zažívají významné funkční obtíže. Nárůst souvisí jednak s celkovým stárnutím populace, prudkým rozšiřováním chronických chorob a samozřejmě i s vývojem technických a metodologických možností pro hodnocení situace.¹ Pokud tyto údaje převedeme na čísla, tak hovoříme o jedné miliardě osob s postižením a nejméně čtyřiceti milionech lidí, kterým způsobuje vážné funkční obtíže. Většina z nich přitom žije v rozvojových zemích, kde se jen minimálnímu procentu z nich dostává vzdělání či rehabilitace. Propojení mezi postižením, chudobou a sociálním vyloučením je tak zcela zřejmé a alarmující.

Osoby s postižením zároveň v žádném případě nepředstavují homogenní skupinu, což s sebou přináší nutnost reagovat na nejrůznější povahu překážek, které jim

---

¹ WHO World report on disability. WHO. [online] 2011. [cit. 2012-06-07] Dostupné z: http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report/en/index.html

brání v účinném zapojení do společnosti a v návaznosti na to široké spektrum opatření, která je třeba přijímat k jejich odstraňování.

Cílem práce je analyzovat možnosti a prvky ochrany zejména v rámci univerzálního systému ochrany lidských práv s ohledem na jejich specifický význam pro osoby s postižením, počínaje dokumenty obecné povahy, přes jednotlivé nástroje reagující na potřebu zvýšené ochrany zranitelných a marginalizovaných skupin, zejména ochranu před diskriminací. Jádrem práce je pak představení a analýza Úmluvy o právech osob s postižením, jakožto prvního nástroje, věnovaného specificky těmto osobám a pokrývajícímu vedle antidiskriminačních ustanovení široké spektrum jejich základních práv a svobod se zdůrazněním opatření umožňujících jejich výkon všem skupinám osob s postižením.

Práce je založena na analytické metodě. Ve výkladu k jednotlivým nespécifickým smluvním nástrojům se zaměřuji zejména na aspekty ochrany před diskriminací, typologii a obsah hlavních závazků z nich vyplývajících a případně zvláštní význam některých ustanovení či jejich výkladů ve vztahu k osobám s postižením a případná zvláštní opatření či ustanovení, využitelná k posílení jejich sociálního začlenění.

V části věnované Úmluvě o právech osob s postižením na tento výklad navazují a důraz kladu zejména na její systematiku, nové prvky, které přináší, a výklad práv v ní obsažených. Výklad opírám o příslušná doporučení monitorovacích orgánů, výklady a rozhodnutí judičiální i kvazijudičiální povahy, která se k nim vztahují.

Při zpracování práce vycházím, vedle odborné literatury české i zahraniční, zejména z primárních pramenů a jejich výkladů příslušnými kontrolními orgány. Jde o výklady jak obecné a doporučující povahy, tak výklady kvazijudičiální a judičiální. Při vědomí rozdílu mezi nimi co do jejich povahy a závaznosti, považuji za vhodné vzájemné srovnání interpretačních postupů a stanovisek, která vyjadřují, pro výklad obsahu jednotlivých práv a závazků z nich plynoucích.

2 Základní východiska

2.1 K vymezení pojmu postižení

V rámci mezinárodního práva neexistuje jednotně přijímaná definice postižení, respektive osoby s postižením. Jednotlivé definice vždy odráží jednak přístup z hlediska účelu konkrétní úpravy, jednak společenské vnímání osob s postižením odpovídající době, v níž byly přijímány. Paradigmatická změna posledních desetiletí spočívá v posunu od medicínského k sociálnímu modelu přístupu k osobám s postižením, od kterého se odvíjí i primárně lidskoprávní chápání otázky ochrany těchto osob.

S ohledem na to používám v této práci termín „*postižení*“ namísto ustáleného (byť normativně nevymezeného) výrazu „*zdravotní postižení*“, který evokuje právě medicínský přístup. Užívaný výraz je navíc konformní s níže uvedením vymezením i s jeho užíváním v originálních zněních závazných i nezávazných dokumentů mezinárodního práva.

Současné právní definice se opírají o pojmy, které standardizuje Světová zdravotnická organizace (World Health Organization,WHO). Přestože její výstupy nemají normativní charakter, jejich význam pro harmonizaci je velký. V roce 2001 schválila *Mezinárodní klasifikaci funkčních schopností, disability a zdraví (ICF, v češtině též MKF)*.² Pro pochopení normativních definic je základní zejména vymezení pojmu **postižení**. Velký ideový posun je patrný v tom, že ICF, oproti původní podobě z roku 1980, **neklasifikuje osoby, ale situaci** každého jednotlivce s ohledem na okolnosti vztahující se k jeho zdraví.

- **Postižení (*disabilita, disability*) je snížením funkčních schopností na úrovni těla, jedince nebo společnosti, které vzniká, když se jedinec se svým zdravotním stavem setkává s bariérami prostředí.** Je zastřešujícím pojmem pro poruchy, snížení aktivity a omezení participace.

---

² Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví. Praha:Grada, 2008, str. 9

- **Participace** je zapojení se do životní situace, představuje tedy společenskou perspektivu funkční schopnosti. **Omezení participace** (*restrictions, dříve handicap*) je potom problémem při zapojení do životní situace, které člověk zažívá v důsledku svého postižení, určené s ohledem na společenské očekávání od jedince bez takového omezení. Jde tedy o dimenzi vztahu mezi člověkem se zdravotním postižením a jeho okolím.³
- **Porucha** (*impairment*) je definována jako ztráta nebo abnormalita tělesné struktury nebo fyziologické funkce (včetně psychických), chápaná čistě jako odchylka od statistické normy dané populace.

Tento přístup k chápání postižení je nejlépe reflektován Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením, zachycující i jeho dynamický prvek. Úmluvě, a tedy i definici v ní použité, se budu věnovat v samostatné části práce.

Jako příklad na tomto místě můžeme využít další legální definici z oblasti mezinárodního práva. V interamerickém systému ochrany lidských práv je definice, dobře reflektující tento přístup k postižení obsažena v čl. 1 Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace osob s postižením⁴. *The term "disability" means a physical, mental, or sensory impairment, whether permanent or temporary, that limits the capacity to perform one or more essential activities of daily life, and which can be caused or aggravated by the economic and social environment.*

Právně nezávaznou, nicméně kvalitní definici postižení obsahuje např. také doporučení Parlamentního shromáždění Rady Evropy č. 1185⁵. Dle bodu 3 tohoto doporučení se postižením rozumí „*omezení způsobené fyzickými, psychickými, smyslovými, sociálními, kulturními nebo právními překážkami, které postižené osobě brání, aby se integrovala a účastnila se rodinného života a života společnosti na stejné úrovni jako kdokoli jiný.*“

---

³ Ibid., str. 15

⁴ Inter-American Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Persons With Disabilities, AG/RES. 1608, 7 June 1999.

⁵ RECOMMENDATION 1185 (1992) on rehabilitation policies for the disabled

2.2 Důstojnost, rovnost a nediskriminace jako základní principy ochrany práv osob s postižením

Osoba s postižením je v první řadě lidskou bytostí a všichni lidé se rodí a zůstávají si rovni v důstojnosti a právech. Rovnost před zákonem a rovná právní ochrana bez jakékoliv diskriminace představují základní a obecný princip ve vztahu k ochraně lidských práv.

Ve vztahu k osobám s postižením bylo právě akcentování vědomí a úsilí o zachování vlastní důstojnosti základním prvkem v přechodu od pečovatelského (medicínského) přístupu ke konceptu sociálnímu, který v oblasti práva znamenal příklon k primárně lidskoprávnímu chápání této problematiky.

Z hlediska „práv osob s postižením“ není hlavní otázkou ani tak požívání specifických práv, jako zajištění rovného a efektivního užívání všech lidských práv osobami s postižením bez diskriminace v jakékoliv formě.

Zákaz jakékoliv diskriminace je deklarován čl. 2 Všeobecné deklarace lidských práv a je normativně zakotven v obou Paktech. Objektivní potřeba navýšení ochrany zvláště zranitelných skupin vedla k přijímání specializovaných Úmluv.

Normativita tak reagovala na diskriminaci na základě rasy Úmluvou o odstranění všech forem rasové diskriminace (CERD) a pohlaví Úmluvou o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW). Specifickou povahu má v tomto směru Úmluva o právech dítěte (CRC), která není typicky antidiskriminační úmluvou, ačkoliv tento prvek obsahuje a poprvé vyjmenovává mezi chráněnými důvody i postižení.

Nediskriminace a zajištění plného a rovného užívání všech lidských práv osobám s postižením se pak staly i úhelnými kameny Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (CRPD).

Obdobný trend vývoje lze samozřejmě sledovat i u regionálních systémů ochrany.

2.3 Vyrovnání příležitostí

Nezbytnost zvláštních opatření⁶ k vyrovnání příležitostí marginalizovaných jednotlivců a skupin je součástí závazku nediskriminace, zejména tam, kde je potřeba pro odstranění nerovností, spočívajících v obtížně normovatelných kategoriích, jako jsou vzorce chování, předsudky a postoje společnosti.

Naplnění principu rovnosti příležitostí někdy vyžaduje přijímání takovýchto opatření, aby byly zmírněny nebo odstraněny podmínky, které způsobují nebo udržují diskriminaci na základě některého z chráněných důvodů. Například ve státě, kde obecné podmínky určité části populace brání nebo omezují využívání jejích lidských práv, je třeba pozitivního jednání či opatření k jejich korekci. Takováto opatření mohou mít i podobu preferenčního zacházení v určitých oblastech ve srovnání se zbytkem populace. Dokud je takovéto opatření nutné pro odstranění diskriminace, nejedná se o rozlišování, které by nebylo legitimní.

Možnost přijímání takovýchto opatření nalezneme v rámci univerzálního systému ochrany lidských práv v doporučující formě již ve Všeobecných komentářích Výborů k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech a Mezinárodnímu paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

---

⁶ V různých dokumentech mezinárodního práva i v národních právních úpravách se lze setkat s řadou termínů, označujících tento typ opatření: „*specific measures*“, „*special measures*“, „*affirmative action*“, „*preferential treatment*“, „*positive action*“, „*positive measures*“, „*reverse discrimination*“ či „*positive discrimination*“. Tyto termíny vždy vychází z určité debaty a odlišné praxe v rámci dané úpravy.

Termín „*affirmative action*“ je užíván zejména v USA a v řadě dokumentů OSN. Termín „*positive action*“ je rozšířen v Evropě, ale v dokumentech OSN se také často objevuje. V mezinárodním právu lidských práv je ovšem používán ještě v dalším smyslu - k vyjádření závazku státu aktivně konat (oproti závazku konání se zdržet).

Pojmy „*reverse discrimination*“ nebo „*positive discrimination*“ jsou pak předmětem časté kritiky a jejich užívání je nevhodné už s ohledem na to, že takováto opatření ve svém normativním vymezení výslovně nejsou, při dodržení daných pravidel, považována za diskriminační vůči ostatním.

Výslovné vyjádření k možnosti a podmínkám jejich přijímání pak obsahují zejména Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace, Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen, Úmluva o právech dítěte a samozřejmě i Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. K příslušným ustanovením se dostanu v kapitolách věnovaných jednotlivým úmluvám, proto je zde nebudu citovat.

V kontextu ochrany osob s postižením je podstatné, že zvláštní úprava v Úmluvě o právech osob s postižením se soustředí spíše na rozvedení prvku přístupnosti ve vztahu k běžnému prostředí a zajištění přiměřené úpravy, která je jen určitou podskupinou těchto opatření.

2.4 Obecně k využitelným mechanismům kontroly

Protože je výklad zaměřen na univerzální systém ochrany lidských práv, akcentuji zejména jeho kontrolní mechanismy. Ty jsou primárně politické a administrativní povahy. Systémy politické a mezistátní kontroly mají ve vztahu k právům jednotlivců nepřímý a dlouhodobý dopad, nicméně i tak jsou prvkem který pomáhá spoluvytvářet tlak na odpovídající jednání států.

Standardem u všech hlavních lidskoprávních úmluv je preventivní administrativní kontrola prostřednictvím posuzování zpráv smluvních stran ustanoveným monitorovacím orgánem („*treaty body*“). V procesu hodnocení zpráv je důležitá i úloha občanského sektoru, který má možnost zprávy států doplňovat a stínovat. Tyto orgány dále vydávají svá stanoviska a doporučení, která postrádají právní závaznost, nicméně jejich dopad spočívá v tom, že zpřesňují výklad příslušných ustanovení a nejsou na rozdíl od vyjádření ke zprávám určeny konkrétnímu státu, ale všem smluvním stranám.

Některé pak mají i možnost následného, kvazijudiciálního posuzování porušení příslušné úmluvy, iniciovaných jednotlivci či skupinami.

Úmluvou o právech osob s postižením byl zřízen Výbor pro práva osob s postižením (CRPD), a vznikl tak specializovaný orgán, který má možnost tyto činnosti vykonávat.

Vedle využití jeho procedur jsou osobám s postižením přístupné i odpovídající mechanismy ostatních Úmluv, což je o to zřejmější, že tyto osoby často čelí multiplikované diskriminaci, jednotlivé Úmluvy jsou mezi sebou provázány a CRPD je navíc novým orgánem a k rozvinutí jeho vlastní výkladové i kvazijudiciální praxe bude zapotřebí určitý čas.

Z hlediska efektivity ochrany práv jednotlivce je samozřejmě nejúčinnější kontrola soudní. Ta je obsažena v některých regionálních systémech ochrany lidských práv. Z hlediska srovnání je v rámci této práce významný zejména evropský regionální systém, s judičiálním mechanismem Evropského soudu pro lidská práva.

Univerzální a regionální systémy pochopitelně vzájemně reflektují své úpravy a výklady a pro ochranu práv osob s postižením je tak nejdůležitější využívat jejich vzájemného propojování, ovlivňování a synergického efektu při využívání všech dostupných mechanismů.

3 Univerzální systém ochrany lidských práva ve vztahu k osobám s postižením

Na základě Charty OSN byl vytvořen ucelený a nadále se rozvíjející univerzální smluvní systém ochrany lidských práv. Prvním komplexním katalogem práv přiznávaných každé lidské bytosti se stala Všeobecná deklarace lidských práv (Universal Declaration of Human Rights)⁷. Deklarace spolu s Pakty pak tvoří tzv. „Mezinárodní listinu práv“.

Přesto, že se jedná o formálně nezávazný dokument, její obsahová, historická a výkladová hodnota je mimořádná. Deklaratorní ustanovení jejího čl. 2 odst. 1 je pak základem pro veškerá antidiskriminační ustanovení v normativních smluvních dokumentech, která práva v ní stanovená rozvádějí, ať již na úrovni univerzální nebo v rámci regionálních systémů. V podstatě doslovně je pak opakováno zejména v základních ustanoveních obou Paktů.

3.1 Pakt o občanských a politických právech (ICCPR)

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech⁸ (International Covenant on Civil and Political Rights, ICCPR) je jedním z nejdůležitějších nástrojů ochrany lidských práv na půdorysu OSN. Byl přijat valným shromážděním OSN v roce 1966 a vstoupil v platnost v roce 1976 dosažením počtu 35 ratifikací, předpokládaným v čl. 49. Do současné doby jej ratifikovalo 167 států.

Článek 2 odst. 1 Paktu obsahuje základní závazky smluvních států a explicitní zákaz diskriminace. Státy, které jsou smluvními stranami, se zavazují práva v Paktu uznaná *respektovat a zajistit je všem jednotlivcům na svém území a podléhajícím jejich jurisdikci, a to bez jakéhokoliv rozlišování podle rasy, barvy, pohlaví, náboženství,*

---

⁷ A/RES/3/217 A, (10. 12. 1948)

⁸ Vyhl. FMZV č. 120/1976 Sb.

politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení. Rovněž se zavazují přijmout zákonodárná nebo jiná opatření nutná k tomu, aby byla tato práva naplněna.

Práva v něm zakotvená přiznává každému jednotlivci. Ačkoliv nezmiňuje výslovně v žádném svém ustanovení pojem postižení, lze jej zahrnout pod pojem jiného postavení (*other status*), jak je použit v jeho člancích 2 a 26, zapovídajících diskriminaci. Tento výklad je zřejmý i z interpretační činnosti Výboru pro lidská práva (HRC).⁹

---

⁹ Pakt zakotvuje vlastní smluvní mechanismus kontroly a uplatnění odpovědnosti, byť v poměrně omezené podobě. Článkem 28 byl založen Výbor pro lidská práva (Human Rights Committee, HRC). Zakotvuje obligatorní proceduru **podávání monitorovacích zpráv**. Z hlediska přispění k ochraně individuálního práva je důležitá příslušnost Výboru **k přijímání a posuzování oznámení jednotlivců**, založená Opčním protokolem I. Ten byl přijat a nabyt účinnosti současně s paktem a zakládá mechanismus pro jejich posuzování. **Přijatelnost oznámení** podléhá standardním omezením, odpovídajícím použití nástroje mezinárodní ochrany až jako poslední možnosti. Jedná se o zásady, obdobné soudnímu mechanismu kontroly. V první řadě musí stěžovatel prokázat vyčerpání všech reálně dostupných a efektivních vnitrostátních opravných prostředků. Oznámení nesmí být neslučitelné s ustanoveními paktu, podle čehož lze vyvodit podmínky příslušnosti výboru. Z hlediska působnosti osobní (**ratione personae**) je Výbor příslušný k posouzení stížností jednotlivce, který v době namítaného porušení nebo trvání jeho následků (**ratione temporis**) podléhal jurisdikci daného státu, který byl zároveň vázán jak Paktem, tak Protokolem (**ratione loci**). Věcně (**ratione merita**) je výbor příslušný pouze k posouzení porušení práva, vyplývajícího z tohoto paktu. S ohledem na předpokládatelnou délku řízení může Výbor vyzvat stát k přijetí nezbytných předběžných opatření. Výsledkem řízení o podané stížnosti může být **konstatování Výboru o porušení práva** uznaného smluvním státem v Paktu. To má sice formulací blízko k rozsudku, neboť kromě konstatovaného porušení konstatuje povinnost státu, ovšem bez možnosti vynucení nápravy. To na druhé straně vede k poměrně extenzivnímu a inspirativnímu výkladu závazků z Paktu vyplývajících. V rámci vyřizování stížností tak Výbor vytváří svou kvazi-judikaturu a závěry promítá do **všeobecných vyjádření** k jednotlivým oblastem úpravy. Ačkoliv nejsou právně závazné, představují přinejmenším vysoce uznávaný a nejautoritativnější dostupný zdroj vodítek k interpretaci ustanovení Paktu. V základních rysech pak má tento mechanismus kontroly svou obdobu i v dalších úmluvách, a v následujícím výkladu na něj tedy můžeme odkazovat.

Zákaz diskriminace výslovně nesmí být (vedle jiných práv) suspendován ani za mimořádných situací, předpokládaných v čl. 4. Vztahuje se jen na diskriminaci ve sféře práv paktem upravených. Kvazijudiciální výklad HRC ovšem rozšiřuje zákaz právní i faktické diskriminace ve smyslu čl. 26 na jakoukoliv legislativu, ve které státy upravují a chrání práva jednotlivců. Výrazně se tak rozšiřuje prostor pro aplikaci zákazu diskriminace i ve srovnání s EÚLP¹⁰. V jejím případě můžeme najít analogii tohoto přístupu normativně vyjádřenou v Protokolu č 12¹¹, k jehož ratifikaci ovšem zatím přistoupilo relativně málo států.

Závazek práva v Paktu zakotvená **respektovat** (*respect*) je negativní povahy a naplňuje se především nezasahováním státu do vymezené sféry a **jakékoliv omezení** těchto práv musí být **slučitelné s příslušným ustanovením paktu** a stát musí prokázat jeho **nezbytnost a přiměřenost sledovanému legitimnímu cíli**.

Závazek práva **zajistit** (*ensure*)¹² na druhé straně předpokládá ze strany státu aktivní jednání k jeho realizaci. V první řadě je jeho obsahem poskytnutí odpovídajících prostředků prevence a právní ochrany před jejich porušováním nejen ze strany samotného státu (sebeomezení veřejné moci), ale i před neoprávněnými zásahy třetích osob. **Podle interpretace HRC jsou tyto závazky nepodmíněné a podléhají okamžité, nikoliv postupné realizaci**¹³.

---

¹⁰ K tomu srovnej Šturma, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. PRAHA:C.H.Beck, 2010, str.11

¹¹ E. T. S. No. 177. V platnost vstoupil 1. 4. 2005.

¹² EÚLP používá v čl. 1 výraz „*secure*“ který skýtá pro dovozování implicitních pozitivních povinností z jednotlivých závazků mnohem větší prostor, než na by se dalo usuzovat z nevhodného českého překladu „přiznává“ a EÚLP jej také v tomto smyslu ve své interpretační praxi využívá . K tomu viz Kratochvíl, Jan. *Sociální práva v Evropské úmluvě na ochranu lidských práv a Mezinárodním paktu o občanských a politických právech*. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta: 2010., str. 30

¹³ CCPR/C/21/Rev.1/Add. 13, 2004, General Comment No. 31 - The nature of legal obligations Imposed on states Parties to the Covenant:

Para. 14 The requirement under article 2, paragraph 2, to take steps to give effect to the Covenant rights is unqualified and of immediate effect. A failure to comply with this obligation cannot be justified by reference to political, social, cultural or economic considerations within the State.

K vymezení obsahu závazků plynoucích z jednotlivých práv v paktu upravených je nicméně zcela relevantní i další vývoj pojmání typologie a interpretace obsahu závazků, jak je nastíněn v následující kapitole o ICESCR.

Většina ustanovení Paktu postrádá vymahatelnost. Odlišná je situace u těch, která mají charakter kodifikace kogentních obyčejových norem mezinárodního práva, podléhajících tak sankčním následkům uplatňovaným erga omnes. To se týká úpravy práva na život (čl. 6), zákazu krutého, nelidského či ponižujícího zacházení a trestání (čl. 7) a zákazu otroctví a nevolnictví (čl. 7 odst. 1 a 2)¹⁴.

3.1.1 Specifická relevance ICCPR pro osoby s postižením

Jednotlivá práva v ICCPR lze s ohledem na vztah k situaci lidí se zdravotním postižením rozdělit například podle Degener a Koster-Dreese¹⁵ do následujících čtyř skupin, do kterých řadí jednotlivá ustanovení, a to zejména podle hledisek specifické významnosti a/nebo jejich častého porušování, jak vyplývá mj. ze zpráv monitorovacích orgánů OSN. První dvě skupiny cílí na zajištění ochrany, druhá skupina zohledňuje spíše aspekty participace.

- **Práva vztahující se k existenci člověka** (právo na život a zákaz mučení nebo krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání¹⁶),

---

Para. 15. Article 2, paragraph 3, requires that in addition to effective protection of Covenant rights States Parties must ensure that individuals also have accessible and effective remedies to vindicate those rights. Such remedies should be appropriately adapted so as to take account of the special vulnerability of certain categories of person

¹⁴ Šturma, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. PRAHA: C.H.Beck. 2008. s. 397n.

¹⁵ Degener, T.; Koster-Dreese, Y. (eds). *Human rights and Disabled Persons*. Dordrecht: Martinus Nijhoff, 1995. s. 83.

¹⁶ HRI/GEN/1/Rev.5 CCPR General Comment No. 20 - ...concerning prohibition of torture and cruel treatment or punishment (Art. 7), 1992. Ve svém odst. 2 vychází z toho, že je povinností smluvního státu poskytnout každému legislativní i další potřebnou ochranu proti jednání spadajícímu pod čl. 7, ať už jde o jednání přičitatelné samotnému státu či jednání jiných osob.

- **Práva týkající se svobody jednotlivce** (právo na svobodu a osobní bezpečnost¹⁷, rovnost před zákonem a spravedlivý proces, zákaz otroctví a nevolnictví a právo na lidské a důstojné jednání s osobami zbavenými svobody a na svobodu pohybu a pobytu),
- **Práva týkající se sdružování**, zajišťující kooperativní aspekt života člověka ve společenství ostatních lidí a ve spolupráci s nimi, život v rámci komunity a sociálních skupin (právo sdružovací, ale i právo na ochranu rodiny, dítěte a soukromí),
- **Práva politická** (právo na uznání právní osobnosti, na svobodu myšlení, svědomí a náboženství, svobodu projevu, včetně přijímání a rozšiřování informací libovolnými prostředky komunikace, svobodu shromažďování a právo podílet se na vedení veřejných záležitostí).

Ačkoliv je podstatou současného lidskoprávního pohledu na postižení usilování o rovnost svobody pro všechny, zůstává Pakt v tomto ohledu poněkud nedostatečně rozvíjeným nástrojem. To lze považovat i za projev přetrvávajícího obecného vnímání postižení jako záležitosti primárně práv hospodářských, sociálních a kulturních.

3.2 Pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (ICESCR)

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech¹⁸ (International Covenant on Economic, Social and Cultural rights, ICESCR) byl přijat VS OSN v roce 1966 a účinnosti nabyl o 10 let později. Do současné doby se k němu

---

¹⁷ HRI/GEN/1/Rev.5 CCPR General Comment No. 8, The right of liberty and security of person, 1982. Výbor v něm konstatuje, že čl. 9 odst. 1 se vztahuje na všechna omezení svobody, ať už v kriminálních nebo jiných případech, jako, například, duševní choroby. Některá ustanovení čl. 9 se vztahují jen na osoby, proti kterým je vzneseno trestní obvinění. Ale ostatní, a zejména důležité (...) právo na soudní kontrolu legality detence, se týkají všech osob omezených na svobodě uvězněním či detencí. Smluvní strany musí navíc (...) také zajistit, že v ostatních případech bude člověku, namítajícímu omezení své svobody v rozporu s Paktem, poskytnut účinný právní prostředek ochrany.

¹⁸ Vyhl. FMZV č. 120/1976 Sb.

připojilo 145 států. Implementace ustanovení Paktu je kontrolována Výborem pro hospodářská, sociální a kulturní práva (CESCR)¹⁹

Podle článku 2 se smluvní státy zavazují *podniknout při maximálním využití svých zdrojů ... kroky hospodářské a technické k postupnému dosažení plného uskutečnění práv uznaných v tomto Paktu, a to všemi vhodnými prostředky, včetně přijetí zákonodárných opatření.*

Pakt rovněž neobsahuje žádné ustanovení, zaměřené specificky na skupinu osob s postižením. Stejně jako v případě ICCPR ovšem v čl. 2 odst. 2 obsahuje v první řadě závazek smluvních států vytvořit záruky pro možnost uskutečňování práv v něm formulovaných na přísně nediskriminačním základě, tj. *bez jakéhokoliv rozlišování na základě ... (mj.) jiného postavení (other status)*. Pod tento pojem je třeba logicky i podle výkladu CESCR obsaženého ve Všeobecném vyjádření č. 5²⁰ a zdůrazněného i ve Všeobecném vyjádření č. 20²¹ řadit i postižení.

Diskriminaci na jeho základě CESCR definuje jako rozlišování, zahrnující jakoukoliv odlišnost, vyloučení, omezení nebo preferenci, nebo odeprání přiměřené

---

¹⁹ Implementace ustanovení ICESCR smluvními státy je sledována Výborem pro hospodářská sociální a kulturní práva (Committee on Economic, Social and Cultural rights, CESCR). Na rozdíl od jiných monitorovacích orgánů úmluv OSN nebyl založen smlouvou, ale odvozuje svou existenci od rezoluce Hospodářské a Sociální Rady (ECOSOC). Má 18 členů a svou činnost vykonává od roku 1987. Jeho činnost spočívá v **posuzování periodických zpráv** států o přijatých opatřeních. Na základě hodnocení zpráv a zpracovávaných doporučení Výbor vydává **všeobecná vyjádření** (General Comments), která, ač postrádají právní závaznost, jsou nejautoritativnějším dostupným a uznávaným výkladem ustanovení Paktu. Z doposud vydaných 21 se větší část v některém svém bodě věnuje vztahu k situaci osob s postižením. Novou **pravomoc přijímat a projednávat individuální stížnosti** na porušení ustanovení Paktu **zakládá přijatý Opční protokol** (který ovšem doposud neratifikoval dostatečný počet států a **nevstoupil** tudíž **zatím v platnost**).

²⁰ E/1995/22 CESCR General comment No. 5 -Persons with disabilities, 1994, odst. 5.

²¹ E/C.12/GC/20 CESCR General comment No. 20, Non-discrimination in economic, social and cultural rights, odst. 3.

*úpravy na základě zdravotního postižení, způsobující buď popření, nebo snížení uznání, požívání nebo výkonu hospodářských, sociálních nebo kulturních práv.*²²

Výslovně tedy ve své interpretaci zdůrazňuje aspekt potřeby pozitivních kroků nezbytných ve vztahu k zajištění nediskriminace

Povaha závazků z paktu vyplývajících se jeví poněkud odlišná, než v případě ICCPR. Vzhledem k tomu, že v době svého přijímání představoval výrazný obsahový kompromis, má většina jeho ustanovení poněkud proklamativní charakter a někteří autoři ho dokonce jeho povahou řadí spíše do kategorie *soft law*²³.

Tento výklad je třeba odmítnout, už proto, že by vedl k relativizaci či negaci významu hospodářských, sociálních a kulturních práv a byl by v rozporu s pojetím nedělitelnosti a vzájemné provázanosti lidských práv jako celku. Někteří autoři naopak zpochybňují i tzv. generační třídění lidských práv.²⁴ Zdůrazňují jejich nezbytnou vzájemnou podmíněnost a v zásadě umělé oddělení na základě politické situace v době přijímání Paktů. Reálnost hranice mezi těmito „skupinami“ práv na základě odlišné povahy závazků z nich vyplývajících, nákladnosti jejich plnění, požadavků na okamžitou či progresivní realizaci a dalších vlastností je doktrínou a zejména interpretační praxí výrazně stírána.²⁵

Povahou jednotlivých závazků smluvních stran ICESCR se zabývalo Všeobecné vyjádření č. 3.²⁶ Závazky v zásadě dělilo podle klasické dichotomie na činnostní a výsledné. Z jeho čl. 1 ovšem dále vyplývá, že zatímco zajištění plného

---

²² *Ibid.*, odst. 15 .“ ..including any distinction, exclusion, restriction or preference, or denial of reasonable accommodation based on disability which has the effect of nullifying or impairing the recognition, enjoyment or exercise of economic, social or cultural rights“.

²³ Potočný M. (kol) *Mezinárodní právo veřejné - Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, 2002. str. 72.

²⁴ Srovnej Sudre, Frederic. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Brno: MU/EIS UK: 1997. Str. 134n.

²⁵ *Podrobně k tématu* Kratochvíl, Jan. *Sociální práva v Evropské úmluvě na ochranu lidských práv a Mezinárodním paktu o občanských a politických právech*. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta: 2010.

²⁶ E/C/14/12/90 CESCR General comment No. 3, The nature of State parties obligations.

uskutečňování těchto práv je podmíněno dosažitelností zdrojů, tak závazek **zaručení nediskriminace** v jejich uskutečňování je v tomto smyslu **bezprostřední a vytvoření odpovídající legislativy k jeho provedení nevyhnutelné**.

V důsledku reflexe dalšího vývoje doktríny mezinárodního práva se postupně přístup k chápání závazků měnil, což našlo své vyjádření v publikovaných interpretačních principech. Na jejich základě přijal CESCR v roce 1999 Všeobecné vyjádření č. 12²⁷ a následně Všeobecné vyjádření č. 13²⁸, z nichž vyplývá do současnosti přijímaná a využívaná typologie závazků²⁹. Jednotlivé (v konkrétních ustanoveních různě formulované) závazky států plynoucí z práv obsažených v Paktu lze tak podle interpretace CESCR rozdělit do tří základních skupin, a to **respektovat, chránit a naplňovat**.

Podle této interpretace naplnění závazku **respektovat** (*respect*) spočívá zejména v povinnosti zdržet se přijímání opatření, která by výkon takového práva ztěžovala, nebo mu bránila. Obsahem závazku **chránit** (*protect*) je zajistit, aby do možnosti požívání či výkonu takového práva nezasahoval jiný subjekt. Závazku **naplňovat** (*fulfill*), **jsou obsahově podřazeny závazky usnadňovat** (*facilitate*), **poskytovat** (*provide*) a **podporovat** (*promote*).

Z hlediska časového vymezení působí **závazek postupného dosažení plného uskutečňování** hospodářských, sociálních a kulturních práv velmi neurčitě, ovšem má svůj normativní obsah. **Progresivní realizace** práv vyžaduje podle interpretace CESCR **postupovat rychle a účinně a využívat dostupné zdroje maximálně a efektivně**. Posouzení maximálního využití zdrojů je možné s využitím různých metod, zejména srovnáním objemu prostředků vynakládaných k dosažení sledovaného cíle s rozsahem zdrojů využívaných státem k odlišným, nesouvisejícím cílům a srovnání výdeje prostředků s jinými státy obdobně rozvinutými státy.

---

²⁷ E/C.12/199/5 CESCR General comment No. 12 – Right to adequate food

²⁸ E/C.12/1999/10 CESCR General comment No. 13 Right to education

²⁹ Srovnej Matiaško, Maroš. *Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením a transformace sociální péče v České republice*. UTRECHT: 2011, str. 28n.

Od přijetí Všeobecného vyjádření č. 3 pak **CESCR ve své interpretaci přikládá některým závazkům okamžitou povahu**. Kromě již zmíněného zákazu diskriminace se jedná zejména o **činění příslušných kroků k jejich dosažení, povinnost uznaná práva respektovat a chránit, naplňovat jejich minimální obsah a monitorovat stav jejich realizace.**³⁰

Ve Všeobecném vyjádření č. 13 formuloval Výbor **rovněž základní prvky jednotlivých práv**, jejichž splnění může rovněž posloužit jako kritérium pro posouzení a hodnocení plnění závazku, zvláště má-li jeho plnění povahu zajišťování nebo poskytování služby či statku, s využitím tzv. 4-A schématu, založeného na zajištění **dostupnosti** (*availability*), **přístupnosti** (*accessibility*), **přijatelnosti** (*acceptability*) a **přizpůsobenosti** (*adaptability*).

Využívání této metody formulace obsahu závazků je velmi významné již s ohledem na to, že další lidskoprávní úmluvy na půdorysu OSN zaměřené na ochranu jednotlivých zvláště zranitelných skupin převážně rozpracovávají základní prvky práv formulovaných v Paktech a tyto závěry jsou klíčové i v rámci výkladu jejich ustanovení.

3.2.1 Specifická relevance ICESCR pro osoby s postižením

Práva obsažená v tomto Paktu rozděluje s ohledem na specifický význam z hlediska osob s postižením Quinn³¹ do čtyř základních skupin:

- **zastřešující právo na nediskriminaci**, tedy zejména právo na nediskriminaci obsažené v čl. 2 a právo na rovnost žen a mužů podle čl. 3,
- **práva usnadňující zapojení** (*facilitating participation*), a to právo na vzdělání (čl. 13 a a 14) a právo na zdraví (čl. 12),

---

³⁰ Ibid.

³¹ Quinn, G. a Degener, T.(Eds.). *Human Rights and disability: The current Use and Future Potential of United Nations Human Rights Instruments in the Context of Disability*. New York and Geneva:United Nations, 2002. str. 80.

- **práva na pracovní zapojení** , tedy právo na práci (čl. 6), právo na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky (čl. 7) a právo na zakládání a přístup do odborových organizací (čl. 8),
- **ostatní práva se zvláštním vztahem k postižení**, pod která řadí právo na sociální zabezpečení (čl. 9), právo na ochranu rodiny, matek a dětí (čl. 10), právo na přiměřenou životní úroveň (čl. 11) a právo na účast na kulturním životě (čl. 15).

Toto třídění se opírá mimo jiné o závěry obsažené ve Všeobecném vyjádření CESCR č. 5.³², které se zaměřuje přímo na relevanci ustanovení Paktu ve vztahu k osobám s postižením. V první řadě interpretuje obsah jejich obsah v kontextu postižení a zdůrazňuje jejich smysl a hodnotové zakotvení, jehož základem podle něho jsou **principy rovnosti a aktivního zapojení do života společnosti**. Výbor v něm obecně shledává, že předsudky, vyloučení, vytváření rozdílů, vyčleňování a segregace osobám s postižením často brání ve využívání jejich hospodářských, sociálních a kulturních práv na rovnoprávném základě s ostatními. **Důsledky diskriminace na základě postižení jsou obzvláště závažné v oblastech vzdělání, zaměstnanosti, bydlení, dopravy, kulturního života a přístupnosti veřejných míst a služeb.**³³

Z hlediska efektivity ochrany je podstatné, že vyvozuje rovněž povinnost smluvních stran zajistit osobám s postižením ochranu využívání těchto práv i před jednáním třetích osob v soukromé sféře zejména vytvořením závazných pravidel zaručujících rovnost a nediskriminaci. Pokud tak státy nebudou činit, bude jejich možnost zapojení se a využití svého plného potenciál k aktivnímu členství v běžné společnosti silně a často svévolně omezována.³⁴ Vychází z nutnosti toho, aby státy v tomto směru **aktivně jednaly a přijímaly** ke zmírnění těchto znevýhodnění **veškerá opatření i odpovídající preferenční zacházení (*preferential treatment*).**³⁵

---

³² E/1995/22 CESCR General comment No. 5 -Persons with disabilities, 1994.

³³ Ibid., odst. 15.

³⁴ Ibid, odst. 11.

³⁵ Ibid., odst. 9

Přes doporučující povahu Vyjádření bylo pro výklad jednotlivých práv i pro směřování pozdější mezinárodněprávní úpravy podstatné i to, že v něm Výbor zdůraznil propojení se *Standardními pravidly pro vyrovnávání příležitostí*³⁶ a učinil je jednou z hlavních směrnic pro interpretaci závazků obsažených v tomto Paktu ve vztahu k osobám s postižením.

3.3 Úmluva o odstranění rasové diskriminace (CERD)

Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace³⁷ (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, CERD) byla přijata v roce 1965 a v platnost vstoupila v roce 1969. V tomto smyslu tedy předcházela přijetí obou Paktů a byla zároveň první úmluvou, která ustavila vlastní monitorovací orgán – Výbor pro odstranění rasové diskriminace (CERD)³⁸.

S ohledem na téma práce je nejpodstatnější vymezení diskriminace a normativní založení možnosti přijímat dočasná zvláštní opatření pro vyrovnání příležitostí specifické skupiny osob.

ČL. 1 Úmluvy definuje rasovou diskriminaci jako *jakékoli rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování založené na rase, barvě pleti, rodovém nebo národnostním nebo etnickém původu, jehož cílem nebo následkem je znemožnění nebo omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod na základě rovnosti v politické, hospodářské, sociální, kulturní nebo v kterékoli jiné oblasti veřejného života*. Poněkud diskutabilní už je vhodnost vyloučení působnosti úmluvy na rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování rozlišování mezi vlastními a cizími občany v jeho odst. 2.

Podle odst. 4 *za rasovou diskriminaci nejsou považována zvláštní opatření, učiněná výhradně pro zajištění přiměřeného rozvoje některých rasových nebo etnických*

---

³⁶ A/RES/48/96. Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities.

³⁷ Vyhl. FMZVč. 95/1974 Sb.

³⁸ Výbor posuzuje periodické zprávy smluvních států, sdělení států o porušování závazků z Úmluvy jiným smluvním státem a na základě čl. 14 i stížnosti jednotlivců.

skupin nebo jednotlivců, kteří potřebují takovou ochranu, jež může být nezbytnou k tomu, aby jim zabezpečila rovné užívání nebo výkon lidských práv a základních svobod, pokud ovšem tato opatření nevedou k zachovávání rozdílných práv pro různé rasové skupiny a pokud nezůstanou v platnosti po dosažení cílů, pro které byla přijata.

3.3.1 Specifická relevance CERD pro osoby s postižením

Rasový nebo národnostní status může být samozřejmě v kombinaci se zdravotním postižením zdrojem **zesílené nebo dvojí diskriminace** jednotlivce. Z hlediska posuzování diskriminačních jednání hraje svou roli i to, že chápání rasy nebo etnicity se ovšem od doby přijetí CERD (obdobně jako u postižení) posouvá směrem k jeho pojmání jako sociálního konstrukt. Ať už je ovšem jeho povaha jakákoliv, diskriminace na jeho základě je empirickým faktem a její pozitivněprávní reflexe je tudíž plně opodstatněná.

Zároveň nelze opomenout, že řada jednání charakteru rasové diskriminace může vést ke vzniku nebo prohloubení postižení – může se samozřejmě jednat o rasově motivované násilí, ale například i „pouhé“ snížení standardu poskytovaných zdravotních nebo sociálních služeb.³⁹

3.4 Úmluva proti mučení (CAT)

Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému a ponižujícímu zacházení⁴⁰ (Convention Against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CAT) byla přijata VS OSN v roce 1984 a ještě téhož roku vstoupila v platnost. Do současné doby ji ratifikovalo 150 států. Byla přijata s cílem posílit obecnou ochranu, zakotvenou již ve Všeobecné deklaraci lidských práv (čl. 5)

---

³⁹ K tématu podrobně Castellino, J. *Disability and racial discrimination: the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*. In Quinn, G. a Degener, T. (Eds.). *Human Rights and disability: The current Use and Future Potential of United Nations Human Rights Instruments in the Context of Disability*. New York and Geneva:United Nations, 2002. s. 229n.

⁴⁰ Vyhl. FMZVč. 143/1988 Sb.

a zejména v ICCPR (čl. 7), a poskytnout jasnější standardy pro efektivní potírání těchto jednání. Tato potřeba byla na půdě OSN identifikována již výrazně dříve a vyjádřena v Deklaraci na ochranu všech osob před podrobením mučení a jinému krutému, nelidskému a ponižujícímu zacházení, přijaté v roce 1975.⁴¹

Úmluva v první řadě ve svém čl. 1 vymezuje pojem **mučení** jako *jakékoliv jednání, jímž je člověku úmyslně působena silná bolest, nebo tělesné či duševní utrpení z ... jakéhokoliv důvodu založeného na diskriminaci jakéhokoliv druhu, když...jsou působeny veřejným činitelem nebo jinou osobou jednající z úředního pověření nebo z jejich podnětu či s jejich výslovným nebo tichým souhlasem.*

Hlavním závazkem smluvních států je podle čl. 2 *přijmout účinná zákonodárná, správní, soudní či jiná opatření pro zabránění mučení* na celém území, jež je pod jeho jurisdikcí. Zároveň stanoví, že žádné výjimečné okolnosti nebo situace, ani nařízení nadřízeného činitele nebo orgánu státní moci nemohou sloužit k ospravedlnění takového jednání. Podle čl. 16 se smluvní státy **zavazují rovněž zabránit na kterémkoliv území pod svou jurisdikcí i dalším činům krutého, nelidského, či ponižujícího zacházení nebo trestání, které nespadají pod mučení, jak je vymezeno v článku 1.**

Základní závazky smluvních států tedy spočívají v přijetí opatření potírajících mučení a jiné kruté, nelidské a ponižující zacházení. Vodítkem k interpretaci jejich obsahu jsou i výstupy činnosti Výboru proti mučení (CAT)⁴²

---

⁴¹ Resolution 3452 (XXX) of 9 December 1975

⁴² Výbor proti mučení byl zřízen na základě čl. 17 Úmluvy. Je složen z deseti expertů, působících v něm jako soukromé osoby. Ti jsou voleni smluvními státy. Kontrolní činnost výboru spočívá zejména ve třech nástrojích – **hodnocení pravidelných zpráv smluvních států, posuzování sdělení států a posuzování individuálních stížností.** Na základě posuzování zpráv smluvních států a vyřizování stížností Výbor vydává **Všeobecná vyjádření** (Generall comments) k jednotlivým oblastem úpravy.

V roce 2006 vstoupil v platnost Opční protokol, nastavující **systém preventivní kontroly prostřednictvím návštěv zařízení, kde se nacházejí či mohou nacházet osoby omezené na svobodě** z rozhodnutí či s vědomím orgánů veřejné moci. Na mezinárodní úrovni vykonává tuto působnost k tomu

3.4.1 Specifická relevance CAT pro osoby s postižením

Ve ztahu k osobám s postižením je riziko vystavení těmto jednáním pochopitelně zvýšené a to zejména u osob omezených na svobodě. To je zásadní z hlediska toho, že podstatná část osob zejména s duševním postižením žije, či často setrvává, v institucionalizovaných podmínkách a zařízeních, nebo různých formách detence. **Podstatné je zejména posouzení přičitatelnosti odpovědnosti za takovéto jednání či deficit v jeho předcházení smluvnímu státu.**

Této problematice se dotýká Všeobecné vyjádření č. 2, zaměřené na implementaci článku 2 Úmluvy. Podle něho **nesou státy mezinárodní odpovědnost za jednání či opomenutí i osob** jednajících jménem státu, ve spojení s ním, pod jeho vedením či jinak **pod kontrolou práva.** Stát by proto měl zakázat, předcházet a postihovat mučení a špatné zacházení v celém kontextu dohledu a kontroly například i v nemocnicích, školách, **institucích pečujících o děti, seniory, osoby s duševní nemocí a osoby s postižením,** jakož i v dalších zařízeních, **kde selhání intervence státu umožňuje nebo zvyšuje vznik nebezpečí újmy způsobené soukromými osobami.**⁴³

Zajištění ochrany minoritních nebo marginalizovaných jednotlivců či skupin zvláště ohrožených mučením je součástí závazku prevence mučení. Smluvní strany musí v rámci svých závazků zajistit praktickou aplikaci svých zákonů na všechny osoby, bez ohledu na mj. duševní či jiné postižení. Měly by tudíž zajistit jejich ochranu stíháním a trestáním násilných či zneužívajících jednání a zajistit implementaci dalších pozitivních opatření prevence a ochrany.⁴⁴

---

zřízený Podvýbor pro prevenci mučení a protokolem vázané státy jsou povinny vytvářet i analogický vnitrostátní mechanismus. V České republice plní tuto funkci Veřejný ochránce práv.

⁴³ CAT/C/GC/2, CAT General Comment No. 2 (Implementation of article 2), odst. 15

⁴⁴ Ibid., odst. 21

3.5 Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW)

Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen⁴⁵ (Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women, CEDAW) byla přijata VS OSN v roce 1979 a ve smyslu čl.27 vstoupila v platnost v roce 1981 po své ratifikaci 20 státy. Do současné doby ji ratifikovalo 187 států.

Implementace Úmluvy je sledována Výborem pro práva žen (CEDAW)⁴⁶ Úmluva byla přijata s cílem posílit obecnou ochranu práv, vyjádřených již ve Všeobecné deklaraci lidských práv a zakotvených v ICCPR a ICESCR a přizpůsobit je specifické situaci žen a zlepšení jejich postavení. Tato situace byla reflektována již některými dřívějšími partikulárními úmluvami, nicméně tato úprava se ukázala jako nedostatečně účinná už vzhledem k absenci kontrolních mechanismů.⁴⁷ Její přijetí výrazně přispělo ke zviditelnění specifických problémů žen v rámci obecného systému ochrany, zvýšení povědomí o jejich obtížích při požívání lidských práv a zejména uznáním nutnosti přijímání specifických opatření potřebných k jejich překonání.

Z hlediska tématu práce je podstatné jednak vymezení diskriminačního jednání a rozvedení principu rovnosti žen napříč spektrem jednotlivých lidských práv a rovněž výslovné zakotvení možnosti přijímat v rámci odstraňování diskriminace zvláštní opatření k vyrovnání příležitostí.

---

⁴⁵ Vyhl. FMZV č. 62/1987 Sb.

⁴⁶ Výbor pro práva žen (CEDAW), složený z 23 expertů, volených ad personam smluvními státy., byl ustaven Na základě čl. 17. Kontrolní činnost Výboru spočívala původně jen v **hodnocení pravidelných zpráv smluvních států**, na něž navazují závěry (concluding comments) obsahující směrnice a doporučení dalšího postupu implementace Úmluvy. Opětným protokolem k Úmluvě, který vstoupil v platnost v roce 2001 byla založena pravomoc **Výboru přijmout a posoudit oznámení jednotlivců nebo skupin (popř. jejich zástupců)** podléhajících jeho jurisdikci, namítajících porušení ustanovení této Úmluvy. Možnost podání stížnosti jménem dotyčné vytváří prostor i pro angažovanost nevládních organizací a dalších subjektů. Výbor vydává **Všeobecná doporučení** (Generall recommendations) k jednotlivým otázkám úpravy.

⁴⁷ Šturma, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. PRAHA:C.H.Beck, 2010, str. 20

Úmluva v první řadě ve svém čl. 1 vymezuje pojem **diskriminace žen** jako *jakékoliv činění rozdílu, vyloučení nebo omezení provedené na základě pohlaví, jehož důsledkem nebo cílem je narušit nebo zrušit uznání, požívání nebo uplatnění ze strany žen, bez ohledu na jejich rodinný stav, na základě rovnoprávnosti mužů a žen, lidských práv a základních svobod v politické, hospodářské, sociální, kulturní, občanské nebo jiné oblasti*. Právo na nediskriminaci podle Úmluvy tak explicitně pokrývá celé spektrum lidských práv.

Hlavní závazky smluvních států spočívají v neprodleném provádění politiky odstranění diskriminace žen všemi vhodnými prostředky a jsou shrnuty v čl. 2. V první řadě mezi ně patří **zakotvení rovnosti mužů a žen na ústavní úrovni, přijetí legislativních a jiných opatření, včetně sankcí, zakazujících diskriminaci žen** a zajišťovat prostřednictvím zákonů a jiných prostředků praktické uskutečnění této zásady. Podstatným **inovativním prvkem je závazek států vytvořit odpovídající regulativní rámec pro odstranění diskriminace žen jinou osobou, organizací nebo podnikem**, což rozšiřuje sféru jeho povinností i na oblast regulace v zásadě soukromoprávních vztahů.

Cíli v podobě úsilí o **dosažení faktické rovnoprávnosti** mužů a žen odpovídá závazek přijmout veškerá opatření, včetně legislativních, ke změně nebo zrušení diskriminačních zákonů, předpisů, ale i **obyčejů nebo praktik**, které představují diskriminaci žen. Zejména v kontextu odstraňování nerovností plynoucích ze společenských předsudků a zvyklostí je podstatné to, že Úmluva ve svém čl. 4 výslovně umožňuje smluvním státům přijímat v zájmu zrychleného dosažení zrovnoprávnění **dočasná zvláštní opatření, aniž by tato byla považována za výraz diskriminace**.

3.5.1 Specifická relevance CEDAW pro osoby s postižením

Jak již bylo uvedeno, žádné ustanovení Úmluvy se nevztahuje explicitně na ženy se zdravotním postižením, nicméně nejsou z její působnosti nijak vyňaty. Ženy se zdravotním postižením jsou ovšem často vystaveny **dvou diskriminacím**, přičemž nemusí být zřejmé (a často ani oddělitelné), zda je v konkrétním případě základem diskriminačního chování jejich pohlaví nebo zdravotní postižení. Tento potenciál se naopak může často umocňovat. Rapidně zvýšená je například možnost vystavení násilnému chování, včetně sexuálně motivovaného. Ve srovnání s muži s postižením

jsou například častěji vystaveny eugenickým praktikám, jako sterilizace či jiné odepírání mateřství nebo záповědi manželství. Rovněž se jim často dostává méně či nižší úrovně služeb pracovní rehabilitace než mužům ve srovnatelné situaci a míra jejich zaměstnanosti je ve srovnání s nimi poloviční⁴⁸.

Z matérie Všeobecných doporučení doposud přijatých CEDAW se specifickou situací žen se zdravotním postižením zabývají dvě. Všeobecné doporučení č. 18⁴⁹ se explicitně zaměřuje na ženy se zdravotním postižením a jejich situací se zabývá i Všeobecné doporučení č. 24⁵⁰, které je zaměřeno na péči o zdraví (čl. 12).

3.6 Úmluva o právech dítěte (CRC)

Úmluva o právech dítěte⁵¹ (Convention on the Rights of the Child, CRC) byla přijata VS OSN v roce 1989 a ve smyslu čl. 49 vstoupila v platnost v roce 1990 po své ratifikaci 20 státy. Do současné doby ji ratifikovalo 193 států. Pro posílení své ochranné funkce byla Úmluva doplněna dvěma Opčními protokoly, týkajícími se účasti dětí v ozbrojených konfliktech a obchodu sdětní, dětské prostituce a pornografie. Úmluva byla přijata s cílem posílit ochranu práv a reflektovat situaci dětí jako zvláště zranitelné skupiny a zvýšit úsilí ke zlepšení jejich postavení. Jedná se o první právně závazný

---

⁴⁸ Srovnej Quinn, op. cit. str. 5

⁴⁹ A/46/38, CEDAW General recommendation no. 18 on disabled women. Zdůrazňuje, že obecný požadavek nediskriminace se vztahuje i na ně a akcentuje nutnost přijímat veškerá opatření v oblastech zaměstnávání (čl.11), vzdělávání (čl. 10), péče o zdraví (čl. 12) a sociálního zabezpečení (čl. 13). Doporučuje smluvním státům zahrnovat do svých zpráv o nich a o opatřeních, přijatých k řešení jejich specifické situace, včetně přijatých zvláštních opatření k zajištění jejich rovného přístupu k těmto statkům a službám a k zajištění jejich participace ve všech oblastech společenského a kulturního života.

⁵⁰ A/54/38/Rev.1, chapter I. CEDAW General recommendation no. 24 Women and Health (Article 12) analyzuje právo na zdraví a zvláště se zmiňuje o ženách se zdravotním postižením. Zdůrazňuje, že by měla být věnována zvláštní pozornost zdravotním potřebám a právům žen patřících ke zranitelným a znevýhodněným skupinám, jako jsou (mj.) ženy s fyzickým a duševním postižením.

⁵¹ Sdělení FMZVč. 104/1991 Sb.

dokument v tomto směru. Implementace Úmluvy podléhá kontrole Výboru pro práva dítěte (CRC)⁵²

Z hlediska tématu této práce je nejpodstatnější, že tato Úmluva je v rámci univerzálního systému ochrany lidských práv první, která výslovně zahrnuje postižení jako chráněný antidiskriminační důvod a rovněž obsahuje ustanovení zaměřené specificky na děti se zdravotním postižením.

Hlavní závazky smluvních států, shrnuté v čl. 2, spočívají v **respektování a zajištění** práv stanovených touto Úmluvou každému dítěti spadajícímu pod jejich jurisdikci bez jakékoliv **diskriminace podle** (mj.) **tělesné nebo duševní nezpůsobilosti**⁵³ a na jeho ochranu i před všemi formami diskriminace s ohledem na postavení, činnost, názory či přesvědčení členů jeho rodiny.

Podle čl. 3 je **sledování zájmů dítěte** základním hlediskem při veškerých činnostech, které se ho týkají a státy se pak zavazují učinit všechna potřebná zákonodárná a správní opatření pro zajištění ochrany a péče nezbytné pro jeho blaho. V čl. 4 se státy zavazují učinit všechna potřebná zákonodárná, správní a jiná opatření k provádění takto uznaných práv a práva hospodářská, sociální a kulturní naplňovat v maximálním rozsahu svých prostředků, v případě potřeby i s využitím mezinárodní spolupráce.

---

⁵² Výbor pro práva dítěte (CRC) byl založen na základě čl. 43. Je složen z 10 expertů, volených ad personam smluvními státy. Kontrolní činnost výboru spočívá v **hodnocení pravidelných zpráv smluvních států**. Opční protokol k Úmluvě, který vstoupil v platnost v roce 2001 založil pravomoc Výboru přijímat a **posuzovat oznámení jednotlivců nebo skupin (popř. jejich zástupců)** podléhajících jeho jurisdikci, namítajících porušení ustanovení této Úmluvy. Možnost podání stížnosti jménem dotyčného vytváří prostor i pro angažovanost nevládních organizací a dalších subjektů. Na základě posuzování zpráv smluvních států a vyřizování stížností Výbor vydává **Všeobecná vyjádření** (General comments) k jednotlivým oblastem úpravy.

⁵³ Oficiální překlad do češtiny používá dosti nešťastně tento výraz tam, kde originální znění Úmluvy užívá pojem *disability*.

3.6.1 Specifická relevance CRC pro osoby s postižením

Jakkoliv se práva v Úmluvě uznává vztahují na každé dítě a má explicitně vyjádřené právo na jejich zajištění bez diskriminace na základě postižení, je situace dětí s postižením reflektována i samostatným ustanovením.

V čl. 23 smluvní státy výslovně **uznávají, že duševně nebo tělesně postižené dítě má požívat plného a řádného života v podmínkách zabezpečujících důstojnost, podporujících sebedůvěru a umožňujících aktivní účast dítěte ve společnosti.** Uznávají rovněž jeho právo na takovou **zvláštní péči, ...která je třeba k zabezpečení účinného přístupu postiženého dítěte ke vzdělání, profesionální přípravě, zdravotní péči, rehabilitační péči, přípravě pro zaměstnání a odpočinku...** Tu pak, je-li vyžádána, **...v závislosti na rozsahu existujících zdrojů podporují a zabezpečují, ... podle možností bezplatně ... a to ... způsobem vedoucím k dosažení co největšího zapojení dítěte do společnosti a co nejvyššího stupně rozvoje jeho osobnosti, včetně jeho kulturního a duchovního rozvoje.** Smluvní státy se dále zejména s ohledem na potřeby rozvojových zemí zavazují k vzájemné výměně a sdílení informací o možnostech a metodách léčby, péče, rehabilitace a profesionální přípravy tak, aby se potenciál k naplňování těchto cílů maximálně navyšoval.

Formulace v tomto ustanovení jsou velmi měkké, nicméně je třeba ocenit přínos, který ve své době představovalo zařazení samostatného ustanovení týkajícího se této problematiky a zároveň i poměrně progresivní formulaci cílů, která sleduje v první řadě možnosti maximálního osobního rozvoje a začleňování do společnosti. Problematice dětí s postižením se CRC opakovaně věnuje ve své interpretační praxi⁵⁴

---

⁵⁴ CRC/C/GC/9 General comment No. 9. The rights of on children with Disabilities. V odst. 8 CRC doporučuje opatření, která by měly státy učinit v rámci prevence diskriminace dětí s postižením. V první řadě doporučuje uvést postižení výslovně jako chráněný důvod na ústavní úrovni resp. ve vnitrostátní antidiskriminační legislativě. Dále zdůrazňuje potřebu vytvořit efektivní a právní nástroje ochrany v případě porušení jejich práv a jejich snadnou dostupnost dětmi, rodiči či jinými pečujícími osobami a zvyšování povědomí a zahájení vzdělávací kampaně adresované veřejnosti i profesionálům, zaměřené na zabránění a odstraňování faktické diskriminace dětí s postižením.

4 Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (CRPD)

4.1 Geneze CRPD

Význam *soft law* je velký v situacích, kdy je třeba reagovat na zrychlený vývoj v určité oblasti společenských vztahů. Prvotním nástrojem je vytvoření etického normativního základu například pravidly formulovanými nevládními asociacemi a doporučeními oborových organizací. Na tento základ navazuje politická regulace v podobě rezolucí mezivládních organizací (zde zejm. OSN). Ta se stává prostředkem harmonizace praxe na úrovni národní a zejména ohniskem krystalizace mezinárodněprávního vědomí. Obsažené hodnoty se promítají i do interpretace aplikovatelných obecnějších smluvních či obyčejových pravidel (*lex generalis*). Tato synergie vytváří vhodné předpoklady pro přijetí specializované mezinárodní smlouvy.⁵⁵

Postupné rozšiřování povědomí o potřebě zvýšené právní ochrany osob s postižením ve společnosti vedlo k organizaci konference v Římě v roce 1971. Důsledkem společenské diskuse otevřené na jejím základě bylo přijetí **Deklarace práv postižených osob** (*Declaration on the rights of disabled persons*)⁵⁶ v roce 1975 na půdě OSN, která vyzývala k ochraně práv osob s postižením a podpoře jejich integrace do společnosti. V roce 1982 přijalo VS OSN **Světový akční program pro postižené osoby** (*World Program of Action Concerning Disabled Persons*)⁵⁷ a následně vyhlásilo tzv. Dekádu osob s postižením. Mezi její výstupy spadají například **Principy ochrany osob**

---

⁵⁵ Srovnej Malenovský, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné*. Brno: Masarykova Univerzita a Doplněk, 2008. str. 239n

⁵⁶ General Assembly resolution 3447 (XXX) of 9 December 1975

⁵⁷ A/37/51, Official Records of the General Assembly, Thirty-seventh Session Supplement No. 51.

s duševním onemocněním a zlepšení péče o duševní zdraví“ , vydané v roce 1991 ⁵⁸. Jejím zásadním výstupem bylo v roce 1993 přijetí již výše zmíněných **Standardních pravidel pro vyrovnávání příležitostí pro osoby s postižením.**⁵⁹ Tato pravidla znamenala silný morální a politický závazek států podniknout akci pro vyrovnání příležitostí. Zahrnují zejména důležité principy odpovědnosti, aktivity a spolupráce v této oblasti. Upozorňují na oblasti klíčové pro kvalitu života osob s postižením a pro dosažení jejich plného zapojení a rovnosti ve společnosti a jsou také vhodným nástrojem pro rozhodování a činnost osob s postižením a jejich organizací. Jak již bylo uvedeno výše, stala se zároveň důležitým vodítkem pro interpretaci norem mezinárodního práva (viz např. výše Všeobecné vyjádření CESCR č. 5) a základem pro odbornou a technickou spolupráci mezi státy, OSN a ostatními mezinárodními organizacemi. Změna v přístupu k postižení v tomto období je ilustrována i přechodem od používání pojmu postižená osoba (*disabled person*) k výrazu osoba s postižením (*person with disability*), který lépe reflektuje sociální chápání postižení.

V roce 1994 byl pak zahájen projekt dlouhodobé strategie **Světového akčního plánu týkajícího se postižení** (*World Disability Action Plan*), který si za svůj cíl vytyčil především vytvoření tzv. společnosti pro všechny s důrazem na přístupnost, zaměstnanost nebo také efektivitu a funkčnost sociálních služeb.⁶⁰ Preambule CRPD pak na tyto dokumenty výslovně odkazuje (sub f)) a zdůrazňuje význam zásad a směrů politiky v nich obsažených s ohledem na interpretaci a hodnocení všech vnitrostátních i mezinárodních opatření zaměřených na vyrovnání příležitostí osob s postižením.

Od roku 2003 pak probíhaly práce s cílem vytvoření nové, komplexní normy, která měla otázku ochrany práv osob s postižením dále rozpracovat, třídit

---

⁵⁸ General Assembly Resolution 46/119 of 17 December 1991, „Principles for the protection of persons with mental illness and the improvement of mental health care“

⁵⁹ A/RES/48/96. Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities. České znění je dostupné např. na stránkách Národní rady osob se zdravotním postižením. [online]. [cit. 2012-06-11]. Dostupné z: www.nrzp.cz/dokumenty/zahranicni/pravidla.doc

⁶⁰ K tomu např. LANGER, R. *K vývoji právní úpravy kategorií osob zdravotně postižených v oblasti pracovního uplatnění*, Právo a zaměstnání, 2004, č. 1, s. 10.

a systematizovat dosavadní práva s ohledem na jejich specifickou situaci a metody jejich začlenění do společenského života.⁶¹ Cílem úsilí o přijetí nové úmluvy nebylo zavádět principiálně nová práva, nýbrž *vytvořit nástroj pro podporu a ochranu práv a důstojnosti osob se zdravotním postižením, založený na holistickém přístupu k úsilí na poli sociálního vývoje lidských práv a nediskriminace a vzít v potaz doporučení Komise pro lidská práva a Komise pro sociální rozvoj.*⁶²

4.2 Obecně o CRPD

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (Convention on the Rights of Persons with Disabilities, CRPD)⁶³ byla přijata Valným shromážděním OSN v roce 2006 a dne 30. 5. 2008 vstoupila v platnost podle svého čl. 45 po 20 ratifikacích. Do současné doby ji ratifikovalo 112 států.

Z hlediska tématu této práce se pochopitelně jedná o dokument zásadní. Její přijetí reagovalo na fakt, že doposud existující univerzální nástroje nezajišťují osobám s postižením dostatečnou a efektivní ochranu. Cílem bylo odstranění tohoto deficitu a odstraňování existujících bariér jejich zapojení do běžné společnosti⁶⁴. Jejím zásadním přínosem je to, že závaznou formou ujasňuje principy aplikace základních lidských práv a svobod na specifickou situaci lidí s postižením. Zapadá do celkového systému univerzální ochrany základních lidských práv, a vytváří tak nutnost tomuto přizpůsobit interpretaci a použití širokého spektra dosavadních ujednání..

Přijetí Úmluvy na úrovni „*core human rights treaties*“ je významným krokem ke zviditelnění problémů, jimž čelí lidé s postižením. Ačkoliv nekonstruuje nová práva,

---

⁶¹ KOMENDOVÁ, J. *Zákaz diskriminace na základě zdravotního postižení v pracovněprávních vztazích: In Europeanization of the National Law, the Lisbon Treaty and some other Legal Issues*. Brno: Tribun EU, 2008.

⁶² A/RES/56/168, General Assembly resolution on Comprehensive and integral international convention to promote and protect the rights and dignity of persons with disabilities, odst. 1. Tato rezoluce byla základem pro vytvoření Ad Hoc Výboru pro přípravu úmluvy.

⁶³ Česká republika úmluvu ratifikovala 28. 9. 2009 a vyhlášena byla pod číslem 10/2010 Sb. m. s.

⁶⁴ Viz Preambule sub k)

přináší řadu nových aspektů stávajícím, a má tak význam nejen pro lidi s postižením, ale pro celý systém ochrany lidských práv.⁶⁵

4.3 Účel CRPD, základní zásady a obecné závazky

Účelem Úmluvy, vyjádřeným v čl. 1, je *podporovat, chránit a zajišťovat plné a rovné užívání všech lidských práv a základních svobod všemi osobami s postižením a podporovat úctu k jejich přirozené důstojnosti.*

Zásadním projevem přijetí výchozího sociálního konceptu **postižení** je, že Úmluva **nepodává klasickou definici tohoto pojmu** založenou na diagnózách či popisu omezení participace na straně člověka. Naproti tomu v Preambuli sub e) uznává, že postižení je koncept, který se vyvíjí a který je výsledkem vzájemného působení mezi osobami s postižením a bariérami v postojích a v prostředí, které brání jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti, na rovnoprávném základě s ostatními.

Pojmově osoby s postižením zahrnují (*include*)⁶⁶ podle čl. 1 osoby *mající dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení⁶⁷, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními.*

Jak již bylo zmíněno, Úmluva nekonstruuje dosud neznámá práva, ale zabývá se převážně právy již existujícími s ohledem na specifickou situaci osob s postižením.

---

⁶⁵ Podrobněji k procesu vzniku CRPD: Schulze, M. *Understanding the UN Convention on the Rights of People with Disabilities*. Handicap international 2009, str. 11n

⁶⁶ Z této formulace lze dovodit, že se nejedná o taxativní, nýbrž příkladný výčet. Je zřejmé, že zejména v rámci implementace do vnitrostátní antidiskriminační legislativy tento výčet představuje minimum, které musí být po příslušný pojem řazeno.

⁶⁷ Používání termínu *postižení (disability)* v této práci bylo odůvodněno v kapitole 2.1. V tomto ustanovení se ovšem znovu výrazně projevuje slabina neustáleného používání pojmů v rámci oficiálních českých překladů. Originální znění na tomto místě používá pojem *impairment (porucha)*. Nerespektování tohoto rozlišení vede k tomu, že v definici v českém znění *definiens* obsahuje *definiendum* – osobou s postižením je podle ní osoba mající postižení...

Podle preambule stojí (sub c)) na uznání všestrannosti, nedělitelnosti a vzájemné provázanosti všech lidských práv a zdůraznění potřeby vytvoření záruk jejich rovnoprávného užívání i osobám s postižením.

Základní zásady (*general principles*), na nichž je Úmluva založena jsou uvedeny v čl. 3. Výslovný výčet zásad přímo v textu úmluvy je v tomto rámci výjimečný a má nepochybně svůj význam ve vztahu k jejímu výkladu ve smyslu čl. 31 Vídeňské úmluvy o smluvním právu.

Tyto zásady ve svém souhrnu vyjadřují hodnotový základ Úmluvy a zároveň představují základní prvky nezbytné pro zajištění rovného a smysluplného zapojení osob s postižením do života společnosti jako primárního zájmu celé úpravy. Některé z nich jsou blíže rozvedeny v samostatném článku, nicméně je třeba i ve výkladu vycházet z toho, že zásady jsou vzájemně provázané a podmíněné a zároveň se projevují horizontálně ve všech ustanoveních úmluvy, která se týkají jednotlivých práv. Jedná se o tyto zásady:

- **Respektování přirozené důstojnosti, osobní nezávislosti, zahrnující také svobodu volby.** Důstojnost svou povahou není ani tak právem nebo vynutitelným principem, jako spíše stavem, jehož dosažení je jedním z hlavních cílů Úmluvy. Důraz je kladen na nezávislost (sebeurčení) v individuálním smyslu, není tedy základem pro konstrukci kolektivních práv.
- **Nediskriminace.** S ohledem na téma práce klíčová zásada s jasným normativním obsahem a jeden z úhelných kamenů Úmluvy. Jejímu výkladu bude věnována samostatná kapitola.
- **Plné a účinné zapojení a začlenění do společnosti.** Nejde ani tak o princip, jako cílový stav, jehož dosažení je nezbytným předpokladem pro dosažení základního účelu rovnoprávného užívání lidských práv ve smyslu účelu Úmluvy podle čl. 1.
- **Respektování odlišnosti a přijímání osob se zdravotním postižením jako součásti lidské různorodosti a přirozenosti.** Tato zásada je zvláště významná s ohledem na mimořádnou diverzitu osob s postižením (reflektovanou i Preambulí sub i)) a celkovou změnu přístupu k nim.
- **Rovnost příležitostí.** Rovnost příležitostí je také svou povahou stavem, kterého má být dosaženo a vyrovnávání příležitostí procesem k jeho dosažení.

- **Přístupnost.** Její zajištění je svou povahou základním předpokladem k dosažení rovnosti příležitostí a s ohledem na obsah a výklad závazků z jednotlivých práv má klíčový význam. Její zajištění je v nejužším vztahu k principu nediskriminace a rovněž jí bude věnována samostatná kapitola.
- **Rovnoprávnost mužů a žen.**
- **Respektování rozvíjejících se schopností dětí se zdravotním postižením a jejich práva na zachování identity.**

Výše uvedenému účelu Úmluvy odpovídá i vymezení obecných závazků smluvních států, shrnutých v čl. 4. Ty se v jeho odst. 1 v první řadě zavazují **zajistit a podporovat plnou realizaci všech lidských práv a základních svobod všem lidem s postižením bez jakékoliv diskriminace na základě postižení.**⁶⁸

Pozitivní závazek **zajistit**, který pojmově pokrývá, jak již bylo uvedeno výše, závazky **chránit** a **plnit**. Jemu rovněž podřazovaný závazek **podporovat** pak toto ustanovení Úmluvy zdůrazňuje samostatně. Obvyklý negativní závazek **respektovat** v tomto ustanovení chybí, nicméně jej lze s jistotou dovést z formulace výše uvedených základních principů obsažených v čl. 3 Úmluvy (respektování přirozené důstojnosti sub a) a odlišnosti sub d)), i z formulace některých jednotlivých práv, která garantuje (např. čl. 17 odst. 1).⁶⁹

Jednotlivé základní závazky obsažené v čl. 4, přijaté k rozvedení účelu v odst. 1, lze rozdělit do několika skupin. Toto dělení provádím s ohledem na jejich obsah a zásady, které nejvýrazněji reflektují. V samotném textu není toto dělení obsaženo a v žádném ohledu nesnižuje význam kteréhokoliv z nich.

V první skupině jsou vymezeny zejména závazky smluvních států směřující k zajištění implementace Úmluvy a ochrany před diskriminací a jsou v zásadě konformní s ostatními úmluvami.

---

⁶⁸ Nepodmíněné formulaci povinnosti zajistit a podporovat plnou realizaci všech lidských se nejvíce blíží textace čl. 2 CRC.

⁶⁹ Srovnej Matiaško, op. cit., str. 52n

Smluvní státy se zejména zavazují sub a) **přijmout veškerá odpovídající legislativní, administrativní i jiná opatření pro provádění práv** uznaných v této úmluvě a sub b) s cílem **změnit nebo zrušit existující zákony, předpisy, zvyklosti a praktiky, které jsou zdrojem diskriminace** vůči osobám s postižením⁷⁰. Dále pak sub c) zohlednit podporu a ochranu lidských práv osob s postižením ve všech politikách a programech, sub d) zdržet se jakéhokoli jednání nebo postupu, jež je v rozporu s Úmluvou a zajistit, aby veřejné orgány a instituce jednaly v souladu s ní. Zároveň se sub e) **přijmout i odpovídající opatření k odstranění diskriminace na základě postižení ze strany jakékoliv osoby, organizace nebo soukromé firmy** (*private enterprise*).⁷¹

Druhá skupina reflektuje zejména zásady přístupnosti a začlenění a je tak specifičtější s ohledem na zaměření Úmluvy.

Smluvní státy se sub f) zavazují **provádět nebo podporovat výzkum a vývoj univerzálně navrhovaných výrobků, služeb, vybavení a zařízení** podle definice v čl. 2 tak aby vyžadovaly minimální přizpůsobení a náklady pro uspokojování specifických potřeb osob s postižením, **podporovat jejich dostupnost a využití, a podporovat zařazení univerzálního designu do vytvářených norem a směrnic**. Podle Čl. 2, obsahujícího legální definice některých pojmů pro potřeby této Úmluvy, znamená „univerzální design“ navrhování výrobků, vybavení, programů a služeb tak, aby je mohly v co největší míře využívat všechny osoby bez nutnosti úprav nebo specializovaného designu. Nevylučuje ovšem podpůrné pomůcky pro určité skupiny osob s postižením, pokud jsou zapotřebí.

---

⁷⁰ Tedy nejen diskriminace na základě postižení.

⁷¹ Toto rozšíření je velmi významné, neboť je třeba reagovat na situaci, kdy poskytování primárně veřejných služeb je stále více privatizováno a obstarávají je soukromé subjekty na základě tržních mechanismů. Je tedy třeba zajistit, aby se i na ně vztahovala ustanovení zajišťující rovnost a nediskriminaci na základě postižení. Na nenormativní úrovni se této otázce věnoval již CESCR ve Všeobecném vyjádření č. 5, v odst. 11. Tento závazek se ovšem netýká jen služeb určených specificky osobám s postižením, ale s ohledem na princip přístupnosti je rozveden na poskytovatele všech veřejně dostupných statků a služeb.

Sub g) se smluvní státy zavazují **provádět nebo podporovat výzkum a vývoj a podporovat dostupnost a využití nových technologií**, včetně informačních a komunikačních technologií, **kompensačních pomůcek**, zařízení a podpůrných technologií vhodných pro osoby s postižením a **upřednostňovat technologie za dostupnou cenu**. Toto poslední kritérium sleduje zejména ekonomickou dimenzi přístupu (*affordability*). Sub h) se zavazují **poskytovat osobám s postižením přístupné informace o kompenzačních pomůckách, zařízeních a podpůrných technologiích**, včetně nových technologií, jakož i o jiných formách pomoci, **podpůrných službách a zařízeních**. Tento závazek tedy odráží informační aspekt přístupu. Sub i) se potom státy zavazují **podporovat školení odborníků a zaměstnanců, kteří pracují s osobami s postižením**, o právech uznaných v této úmluvě, s cílem zlepšit poskytování pomoci a služeb zaručených těmito právy. Reaguje tedy na nutný prvek přijatelnosti (*acceptability*) ve smyslu odpovídající kvality poskytovaných statků a služeb.

Odst. 2 stanoví, že pokud jde o **hospodářská, sociální a kulturní práva**, smluvní státy se zavazují **naplňovat je v maximálním rozsahu svých prostředků** a v případě potřeby i v rámci mezinárodní spolupráce s cílem dosáhnout postupně jejich plné realizace.

V odst. 3 je pak obsažen důležitý závazek **konzultovat osoby s postižením**, včetně dětí, **při vytváření a uplatňování legislativy, politik i dalších opatření**, které se **jich týkají** a aktivně s nimi spolupracovat prostřednictvím jejich reprezentativních organizací. Tento závazek se jeví jako zvláště významný s ohledem na účinnost implementace Úmluvy a efektivitu jejího monitorování (viz níže).

4.4 Obecná ustanovení

4.4.1 Rovnost a nediskriminace

Preambule sub h) vychází z toho, že **diskriminace na základě postižení je porušením přirozeného stavu důstojnosti jednotlivce**. Nediskriminace pak je, jak bylo uvedeno výše, i jednou ze základních zásad Úmluvy.

Definici diskriminace na základě postižení⁷² pak obsahuje čl. 2. Je za ni považováno ***jakékoliv činění rozdílu⁷³, vyloučení nebo omezení provedené na základě postižení, jehož cílem nebo důsledkem je narušit nebo zrušit uznání, užívání nebo uplatnění, na rovnoprávném základě s ostatními, všech lidských práv a svobod v politické, hospodářské, sociální, kulturní, občanské nebo jiné oblasti. Zahrnuje všechny formy diskriminace, včetně odepření přiměřené úpravy.***

Pojem **přiměřená úprava** je tamtéž, taktéž poprvé legálně, definován⁷⁴ jako nezbytné a odpovídající změny a úpravy, které nepředstavují nepřiměřené nebo nadměrné zatížení a jsou prováděny, pokud to konkrétní případ vyžaduje, s cílem zaručit osobám s postižením uplatnění a užívání všech lidských práv a svobod na rovnoprávném základě s ostatními. Rovněž první skupina obecných závazků podle čl. 4 odst. 1 se vztahuje zejména na přijetí opatření na ochranu proti diskriminaci.

---

⁷² Ačkoli postižení není výslovně uvedeným chráněným důvodem ani v EÚLP, i ESLP jej ve svém výkladu zařadil do „jiných důvodů“ podle článku 14. Srov. např. *Price v. Spojené Království* (č. 33394/96), rozsudek z 10. července 2001 nebo *Glor v. Švýcarsko* (č. 13444/04), rozsudek z 30. dubna 2009.

⁷³ E/C.12/GC/20, CESCR General Comment no. 20 Non-discrimination in economic, social and cultural rights (art. 2, para. 2 ICESCR) , 2009. V odst. 10 uvádí že méně příznivé zacházení v porovnání s jinou osobou v obdobné situaci na základě zakázaného důvodu je přímou diskriminací. V odst. 13 stanoví, že za ni nebude považováno, pokud je **činění rozdílu odůvodněné rozumně a objektivně**, tj. **zejména že cíl a následky jednání jsou legitimní, slučitelné s povahou práv Paktu, a použitá opatření a jejich následky jsou s ohledem na účel přiměřená.**

Regionální evropská úprava i praxe je obdobná. Rozdílné zacházení ve smyslu EÚLP je základem diskriminace v případě, že je nepříznivé v porovnání s jinou osobou v podobné situaci, přičemž hlavním rozdílem mezi oběma osobami je některý chráněný důvod. **Podmínky odůvodněnosti rozdílného jednání** vymezil ESLP např. ve věci *Burden v. Spojené Království* (č. 13378/05), rozsudek z 29. dubna 2008, bod 60: „**rozdíl v zacházení s osobami v relevantně podobných situacích (...) je diskriminační, pokud nemá objektivní a rozumné zdůvodnění; jinými slovy, jestliže nesleduje legitimní cíl nebo jestliže neexistuje rozumný vztah přiměřenosti mezi použitými prostředky a sledovaným cílem.**“

⁷⁴ Na úrovni soft law byl tento pojem obsažen již například ve Standardních Pravidlech a Všeobecném vyjádření CESCR č. 5

Rovnosti a nediskriminaci je věnován i samostatný čl. 5. Podle jeho odst. 2 se státy zavazují *zakázat veškerou diskriminaci na základě postižení a zaručit osobám s postižením rovnoprávnou a účinnou právní ochranu před diskriminací z jakýchkoliv důvodů.*

V odst. 3 se zavazují *přijmout veškerá opatření pro zajištění poskytování přiměřené úpravy.* V kombinaci s ustanovením čl. 4 odst. 1 písm. e) vyplývá, že tato opatření se musí vztahovat nejen na stát a jeho orgány, ale i na všechny ostatní subjekty. Odst. 4 potom stanoví, že *specifická opatření (specific measures)⁷⁵, která jsou nezbytná k urychlení nebo dosažení faktické rovnoprávnosti osob s postižením se nepovažují podle této Úmluvy za diskriminaci.*

Již z oddělení a formulace těchto dvou odstavců je patrné, že přiměřená úprava je jen podmnožinou specifických opatření. Možnost přijímání plného spektra možných specifických opatření dopadá prakticky jen na stát a jeho orgány s normotvornou pravomocí, zatímco povinnost poskytování přiměřené úpravy stát musí jako součást zákazu diskriminace uložit i ostatním subjektům.

4.4.2 Ženy a děti s postižením

Specifickou situaci žen a dětí s postižením jsme zdůraznili v kapitolách o CEDAW a CRC.

I Preambule Úmluvy tuto situaci reflektuje v několika bodech. Sub p) reflektuje časté vystavení některých skupin vícenásobným a závažným formám diskriminace, mj. z důvodu pohlaví a věku. U žen pak sub q) uznává zvýšené riziko vystavení násilí,

---

⁷⁵ Obdobně jako v čl. 1 CERD se zde nezmiňuje nutná dočasnost takovýchto opatření. Zařazení tohoto ustanovení je samozřejmě jedním z projevů zásady rovnosti příležitostí. Zároveň reflektuje to, že za osobu s postižením je podle čl. 1 CRPD považována zejm. osoba mající trvalou poruchu a příslušné zvláštní opatření musí tím pádem často být tedy rovněž trvalého charakteru.

HRI/GEN/1/Rev.9 (Vol.II) CEDAW General recommendation 25, Article 4 paragraph 1 of the Convention (temporary special measures) v odst. 29 zdůrazňuje, že použití pojmu „zvláštní“ opatření je v rámci lidskoprávního diskursu třeba chápat nikoliv jako vydělování zvláštnosti potřeb nebo vlastností samotné zranitelné skupiny, ale jako zvláštnost v tom smyslu, že slouží dosažení specifického účelu.

zneužívání, zanedbání, týrání nebo vykořisťování a sub s) potřebu zohlednění rovnoprávnosti mužů a žen i v rámci úsilí na podporu rovnosti užívání lidských práv osobami s postižením. Tyto prvky jsou promítnuty i do základních zásad Úmluvy.

Ženám s postižením je věnován zvláštní čl. 6, který tyto závěry uznává. **Normativně ovšem nepřináší oproti dosavadní úpravě nové prvky.** Státy se zavazují přijmout vhodná opatření, aby jim zajistily plné a rovné užívání všech lidských práv a přijmout veškerá příslušná **opatření k zajištění plného rozvoje, pokroku a posilování jejich postavení,** a zaručení uplatnění a užívání lidských práv a základních svobod stanovených touto úmluvou.

Obdobně čl. 7, týkající se dětí s postižením, je v zásadě konformní s ustanoveními CRC, včetně akcentování hlediska nejlepšího zájmu dítěte. Závazky z něho vyplývající spočívají v **přijetí opatření k zajištění plného užívání lidských práv na rovnoprávném základě s ostatními dětmi a zabezpečení práva na vyjádření názoru** ve všech záležitostech dítěte se týkajících a jejich zohlednění odpovídající jeho věku a zralosti, **včetně povinnosti poskytnutí pomoci k výkonu tohoto práva.**

Genderový a věkový aspekt je pak zvláště výrazný v ustanovení čl. 17, upravujícím ochranu před vykořisťováním, násilím a zneužíváním, ale objevuje se i v řadě dalších ustanovení. Z hlediska systematiky Úmluvy tak lze hovořit o určitém „dvojkolejném“ přístupu.

4.4.3 Zvyšování povědomí

Řada překážek, které brání plnému a rovnému začlenění osob s postižením do společnosti a jsou jednou z hlavních příčin jejich sociálního vyloučení a diskriminace, spočívá v předsudcích a obecně nízkém povědomí o situaci a problémech osob s postižením. Čl. 4 odst. 1 b) obsahuje obecný závazek států **odstraňovat mj. zvyklosti a praktiky, které jsou zdrojem diskriminace na základě postižení.** Formulace následujících závazků v této oblasti je dosti progresivní a jde výrazně dále, než srovnatelná ustanovení jiných Úmluv, tedy zejména čl. 5 CEDAW a čl. 7 CERD.

Důležitosti tématu odpovídá, že **zvyšování povědomí je věnován samostatný čl. 7.** Do tohoto ustanovení se nejvýrazněji promítá bod m) Preambule a základní zásada respektování odlišnosti a přijímání osob se zdravotním postižením jako součásti lidské různorodosti a přirozenosti.

Smluvní státy se v něm zavazují **přijmout okamžitá, účinná a odpovídající opatření s cílem zvýšit povědomí v celé společnosti**, i na úrovni rodiny, **o situaci osob s postižením**, a podporovat respektování jejich práv a důstojnosti, odstranit stereotypy, předsudky a škodlivé praktiky ve vztahu k nim, včetně těch, které se týkají pohlaví nebo věku, ve všech oblastech života a podporovat povědomí o schopnostech a přínosu osob se zdravotním postižením.

Tato opatření zahrnují **iniciování a vedení účinných veřejných osvětových kampaní** s cílem vychovávat k vnímavosti k právům osob s postižením, podporovat jejich pozitivní vnímání a lepší společenské povědomí v tomto směru a podporovat uznání jejich dovedností, zásluh a schopností a jejich přínosu na pracovišti i na trhu práce. Dále pak **výchovu k respektování práv osob se zdravotním postižením na všech úrovních vzdělávací soustavy**, zejména výchovu všech dětí, i útlého věku, **podporu všech sdělovacích prostředků při zobrazování osob s postižením způsobem, který je v souladu s účelem této úmluvy a podporu osvětových programů** týkajících se osob s postižením a jejich práv.

4.4.4 Přístupnost

Jedním z ústředních témat Úmluvy je přístupnost prostředí v nejširším slova smyslu. Důraz na ni je projevem výchozího sociálního konceptu postižení. Uznání významu přístupnosti **fyzického, sociálního, hospodářského a kulturního prostředí**, přístupu ke zdravotní péči a vzdělávání a k informacím **a komunikaci** pro plné užívání všech lidských práv a svobod je obsaženo již v Preambuli sub v).

S ohledem na poslední uvedenou dimenzi je vhodné na tomto místě uvést definici **komunikace** podle čl. 2. *Zahrnuje řeč, zobrazení textu, Braillovo písmo, dotekovou komunikaci, velké písmo, přístupná multimediální zařízení, jakož i psaný jazyk, zvukové systémy, jednoduchou formu řeči, digitalizovaný hlas a augmentativní a alternativní způsoby, prostředky a formáty komunikace, včetně dostupných*

informačních a komunikačních technologií. Jazyk pak zahrnuje mluvenou a znakovou řeč a další formy nonverbální komunikace. Komunikace je tedy rovněž pojímána velmi široce a formulace napovídá, že se i tak nejedná o výčet taxativní. Je to logické už s ohledem na současný mimořádně rychlý rozvoj informačních a komunikačních technologií.

Význam přístupnosti (*accessibility*) je o to větší, že nepatří jen ke zvláště zdůrazněným zásadám této Úmluvy a její zajištění je sledováno podstatnou částí obecných závazků, ale že byla (viz výše) doktrínou a interpretační praxí zařazena mezi základní prvky lidských práv podle 4-A schématu. Všechny závazky z nich plynoucí tak v sobě pokrytí tohoto aspektu obsahují.

Diverzitě možných životních situací i samotných osob s postižením odpovídá nejrůznější možná povaha bariér a návazně tedy i opatření potřebných pro jejich odstranění. Překážky mohou být fyzické, institucionální anebo mohou spočívat v postojích společnosti a jednotlivců.

Normativnímu uchopení přístupnosti je věnován samostatný čl. 9. S cílem umožnit osobám s postižením žít nezávisle a plně se zapojit do všech oblastí života společnosti, zavázaly se smluvní státy v první řadě **přijmout příslušná opatření k zajištění přístupu** osob se zdravotním postižením, na rovnoprávném základě s ostatními, **k fyzickému prostředí, dopravě, informacím a komunikaci**, včetně informačních a komunikačních technologií a systémů, **a k dalším zařízením a službám dostupným nebo poskytovaným veřejnosti**, a to v městských i venkovských oblastech. Tato **opatření budou zahrnovat identifikaci a odstraňování překážek a bariér bránících přístupnosti**, a budou se týkat jednak **veškeré infrastruktury** (mimo jiné budov, dopravní sítě, dopravních prostředků, vnitřních i venkovních zařízení, včetně škol, obytných budov, zdravotnických zařízení a pracovišť, **a** jednak **informačních, komunikačních a dalších služeb**, včetně elektronických a záchranných.

Hlavní závazky k jejich překonání jsou **vypracovat** a vyhlásit minimální vnitrostátní **standarty a normy** pro zajištění přístupnosti všech zařízení a služeb dostupných nebo poskytovaných veřejnosti, **kontrolovat** jejich provádění, **a zajistit, aby i soukromé subjekty braly v úvahu všechna hlediska přístupnosti, zajistit** pro zainteresované osoby **školení** o problémech přístupnosti, **vybavit** budovy a další veřejně přístupná zařízení značením v Braillově písmu a dalších snadno čitelných

a srozumitelných formách, a **zajistit různé formy asistence a prostředníky**, včetně průvodců, předčitatelů a profesionálních tlumočnicků znakové řeči, k usnadnění přístupu do veřejně přístupných zařízení.

Dalším závazkem je podporovat další vhodné formy asistence a podpory k zajištění jejich přístupu k informacím, k novým informačním a komunikačním technologiím a systémům, včetně internetu, a podporovat **plánování, vývoj, výrobu** a distribuci takových technologií a systémů již v rané fázi způsobem, který zajistí jejich přístupnost za vynaložení minimálních nákladů.

4.5 Nejdůležitější práva v CRPD

4.5.1 Právo na život

V čl. 10 *smluvní státy znovu potvrzují, že každá lidská bytost má přirozené právo na život, a přijmou veškerá nezbytná opatření k zajištění účinného užívání tohoto práva osobami se zdravotním postižením na rovnoprávném základě s ostatními.*

K vymezení obsahu práva na život tedy nepřináší oproti dosavadní úpravě a závazků z ní plynoucích nové prvky. Právo na život je základním právem vztahujícím se k existenci člověka. Je zřejmé, že nepokrývá pouze ochranu před přímým zbavením života, ale obsahuje i pozitivní prvky. **Normativní požadavky na jednání ze strany státu** z tohoto práva zahrnují minimálně povinnost **zajistit rovný přístup lidí (a zvláště dětí) s postižením k základním zdrojům nezbytným pro jeho vznik, udržení a zachování**, tedy zejména přijímat opatření pro předcházení podvýživě a epidemiím⁷⁶. Lze tedy konstatovat přinejmenším provázanost s právem na zdraví

---

⁷⁶ (HRI/GEN/1/Rev.5) HRC General Comment 6, Right to Life, Para 5. “*the right to life has been too often narrowly interpreted. The expression “inherent right to life” cannot properly be understood in a restrictive manner, and the protection of this right requires that States adopt positive measures. In this connection, the Committee considers that it would be desirable for States parties to take all possible measures to reduce infant mortality and to increase life expectancy, especially in adopting measures to eliminate malnutrition and epidemics.*”

a výživu. Dále stát musí **vytvořit efektivní a přístupný mechanismus pro zajištění jeho rovné realizace a poskytnutí prostředků právní ochrany v případě jeho porušení.**⁷⁷ Jeho specifickou podobou je pak i rozhodování o provádění případných život zachraňujících úkonů v péči o novorozence a děti s postižením. V tomto kontextu je třeba citlivě posuzovat praktiky a aplikaci pravidel, která může mít charakter euthanasie, ať již profesionály nebo rodinnými příslušníky.⁷⁸ To se týká i rozvinutých zemí, ačkoliv v některých oblastech světa může mít i jiné pohnutky a masovější povahu.

79

S právem na život v širším smyslu souvisí i ustanovení čl. 11 – Rizikové a humanitární krize. Osoby s postižením jsou v takovýchto situacích, ať již způsobených lidmi či přírodní pohromou, často přehlíženy či „ponechány vzadu“. Tuto skutečnost reflektuje Preambule sub u). V čl. 11 se proto smluvní státy zavazují ***přijmout, v souladu se svými závazky podle mezinárodního práva, včetně mezinárodního humanitárního práva a mezinárodního práva v oblasti lidských práv,***

---

⁷⁷ Interpretace ESLP z práva na život podle čl. 2 EÚLP vyvozuje i pozitivní procesní aspekt, tedy povinnost státu účinně vyšetřit případy smrti. Ve vztahu k osobám s postižením se tento prvek objevil ve věci *Dodov v. Bulharsko*, (č. 59548/00), rozsudek ze 17. ledna 2008, v němž ESLP vyvodil povinnost státu odpovídajícím způsobem regulovat jednání osob vykonávajících péči o osoby s postižením, při níž svým jednáním mohou ohrozit jejich život, tím spíše, pokud je schopnost dotyčného se o sebe postarat významně omezená.

⁷⁸ Podrobně k tématu např. Watson, Shelley a Griffiths, Dorothy: *Right to life*. In Owen, Frances a Griffiths, Dorothy: *Challenges to the human rights of people with intellectual disabilities*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers. 2009

⁷⁹ K tomu srovnej CRC/C/GC/9, General comment No. 9. The rights of on chilren with Disabilities. Para. 31. (...) *In many countries of the world children with disabilities are subject to a variety of practices that completely or partially compromise this right. In addition to being more vulnerable to infanticide, some cultures view a child with any form of disability as a bad omen that may “tarnish the family pedigree” (...)and systematically kills children with disabilities. (...) States parties are urged to undertake all necessary measures that are required to put an end to these practices including raising public awareness, setting up appropriate legislation, and enforcing the law that ensures appropriate punishment of all those that directly or indirectly violate the right to life, survival and development of children with disabilities*

veškerá nezbytná opatření k zajištění ochrany a bezpečnosti osob s postižením v rizikových situacích, včetně ozbrojených konfliktů, humanitárních krizí a přírodních katastrof.

Toto ustanovení tedy akcentuje zejména vztah veškeré matérie mezinárodního humanitárního práva k osobám s postižením. V tomto ohledu je důležité brát zřetel i na skutečnost, že **v takovýchto situacích se nejen výrazněji projeví zranitelnost osob s postižením, ale že samy často ke vzniku postižení vedou.** To se netýká jen ozbrojených konfliktů, ale zejména i epidemií, např. HIV/AIDS.

4.5.2 Rovnost před zákonem a přístup ke spravedlnosti

Čl. 12 je bezpochyby jedním z nejprogresivnějších ustanovení Úmluvy a přes svou poměrně stručnou formulaci nejlépe vyjadřuje paradigmatickou změnu v přístupu k osobám s postižením od jejich vnímání jako objektu pomoci k plnoprávným subjektům práv.

Podle odst. 1 *Smluvní státy znovu potvrzují, že osoby s postižením mají kdekoli právo na uznání jejich osoby jako subjektu práva.* Toto ustanovení je zcela konformní, neboť právní subjektivita (pasivní složka právní osobnosti) jednotlivce je základem veškerých lidskoprávních dokumentů a nezbytným předpokladem rovnosti ve formálním i materiálním smyslu.

V odst. 2 smluvní státy *uznávají, že osoby s postižením mají, na rovnoprávném základě s ostatními, právní způsobilost (legal capacity)⁸⁰ ve všech oblastech života.*

---

⁸⁰ V anglické právní terminologii „*legal capacity*“ obsahuje jak způsobilost k *právním* („*capacity to have rights*“), tak i způsobilost k právním úkonům („*capacity to exercise rights*“, „*capacity to act*“), které od sebe jinak řada právních systémů odděluje. Do češtiny se obvykle překládá jako „*způsobilost k právním úkonům*“ a zde použitý překlad je tedy nekonformní.

I judikatura ESLP běžně označuje „omezení způsobilosti k právním úkonům“ jako „*restricting legal capacity*“ (srovnej např. *Matter v. Slovensko*, (č. 31534/96), 5. července 1999, *Bocsi v. Maďarsko*, (č. 24240/94), rozsudek z 21. května 1998, *Egger v. Rakousko* (č. 15780/89), rozsudek z 11. října 1993.

Ke stejné interpretaci pojmu dospějeme i logickým výkladem článku 12, neboť právní subjektivita je garantována již odst 1 a celý odst. 2 by pak byl redundantní.

Podle odst. 3 pak *přijmou odpovídající opatření, aby umožnily osobám s postižením přístup k asistenci, kterou mohou pro uplatnění této právní způsobilosti potřebovat.*

Ustanovení těchto dvou odstavců mají dalekosáhlý dopad, zejména pro osoby s duševním postižením. Znamenají totiž jasný **závazek k přechodu od** klasických opatrovnických systémů, tedy tzv. **náhradního rozhodování** (člověk s postižením je zbaven své způsobilosti k právním úkonům a jeho rozhodování je nahrazeno rozhodováním jiné osoby), k modelu **podporovaného rozhodování**, tedy k poskytnutí takové podpory a asistence, která zajistí jeho možnost přijmout vlastní rozhodnutí.⁸¹ Tato koncepce odpovídá výše uvedeným zásadám autonomie, nezávislosti a respektování důstojnosti osoby s postižením. Zachování právní osobnosti je samozřejmě také **jednou ze základních složek osobní integrity**, chráněné i čl. 17, **a zejména nezbytným předpokladem pro uplatňování řady ostatních lidských práv**, zejména občanských a politických. **Zásah do ní tedy vždy představuje závažný zásah do základních práv a svobod a může představovat jejich nepřiměřené či nezákonné omezení.**⁸²

---

⁸¹ Vedle množství cizojazyčné literatury jsou již dostupné i české prameny. K tématu zejména Marečková, Jana a Matiaško, Maroš. *Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání*. Praha:Linde. 2008.

⁸² Tato závažnost je reflektována i judikaturou ESLP. Vzhledem k tomu, že právo na způsobilost k právním úkonům sama neupravuje, zabývá se jím nejčastěji z pohledu čl. 6 EÚLP. Jeho aplikovatelnost na řízení o způsobilosti konstatoval již ve věci Winterwerp v. Nizozemí, (č. 6301/73), rozsudek z 24. října 1979, odst. 73: „...způsobilost nakládat s majetkem zahrnuje uplatňování soukromých práv a tím ovlivňuje „občanská práva a závazky“ ve smyslu čl. 6 odst 1 Úmluvy. ... Zbavení pana Winterwerpa této způsobilosti se rovnalo „rozhodnutí“ o těchto právech a závazcích.“ Obdobně ve věci Matter v. Slovensko, (č. 31534/96), rozsudek z 5. července 1999, odst. 51: „Účelem řízení bylo rozhodnout, zda se může stěžovateli navrátit způsobilost k právním úkonům, tj. jestli je oprávněn vlastním jednáním nabývat práva a povinnosti upravené mimo jiné v občanském zákoníku. ... Jeho výsledek je proto přímo určující pro rozhodování o stěžovatelových „občanských právech a závazcích“. Proto je článek 6. odst. 1 použitelný.“ (Citováno podle: Mental Disability Advocacy Center (MDAC): *Souhrny případů Evropského soudu pro lidská práva týkající se duševní poruchy*. 2007., str. 68)

Lze říci, že odst. 3 rozvíjí zásadu přístupnosti způsobilosti k právním úkonům a následující ustanovení zajištění ochrany zájmů dotyčné osoby při jejím uplatňování. Prostor států pro volbu prostředků a podob zajišťujících asistenci v rozhodování a zároveň zajištění nezbytné ochrany dotyčného je dosti široký. Odst. 4 tak zejména stanovuje kritéria, která tyto záruky musí naplnit.

Státy podle něho *zajistí, aby všechna opatření, která se týkají uplatnění právní způsobilosti, poskytovala odpovídající a účinné záruky zamezující zneužití*. Tyto záruky musí zajistit, aby opatření *respektovala práva, vůli a preference dané osoby*, zabraňovala konfliktu zájmů a nevytvářela prostor pro nežádoucí ovlivňování, *byla přiměřená a odpovídala situaci dané osoby, byla uplatňována po nejkratší možné dobu a podléhala pravidelnému přezkumu odpovědným, nezávislým a nestranným orgánem nebo soudem*. Musí být rovněž přiměřené stupni, jakým ovlivňují práva a zájmy dané osoby.

Podle odst. 5 státy *přijmou veškerá odpovídající a účinná opatření, pro zajištění rovného práva vlastnit nebo dědit majetek, spravovat své finanční záležitosti a mít rovný přístup k bankovním půjčkám, hypotékám, a zajistí, aby osoby se zdravotním postižením nebyly svévolně zbavovány svého majetku*.

Čl. 13 Úmluvy se pak týká přístupu ke spravedlnosti. V mnohém navazuje na čl. 12, zejména v tom smyslu, že rovnost před zákonem vyžaduje nezbytně i rovnost v přístupu k základnímu mechanismu ochrany před jeho porušením. Svým obsahem ovšem nijak nerozvádí právo na spravedlivý proces, ale **zaměřuje se výhradně na rozvedení zásady přístupnosti**.

Podle jeho ustanovení smluvní státy *zajistí osobám s postižením účinný přístup ke spravedlnosti na rovnoprávném základě s ostatními, mimo jiné i prostřednictvím*

Dále např. X v. Chorvatsko, (č. 11223/04), rozsudek ze 17. července 2008, nebo Shtukaturov v. Rusko, (č. 44009/05), rozsudek z 27. března. 2008: para. 71: “ ... *the outcome of the proceedings was ... important for the applicant: his personal autonomy in almost all areas of life was at issue, including the eventual limitation of his liberty*”

procedurálních a věku odpovědacích úprav, s cílem usnadnit jim účinné plnění veškerých procesních rolí při všech soudních řízeních (legal proceedings) a to i ve fázi vyšetřování a předběžného řízení. S cílem napomoci zajištění tohoto účelu budou smluvní státy podporovat odpovídající proškolení osob, které pracují v oblasti justiční správy, včetně pracovníků policie a vězeňské služby.

4.5.3 Svoboda a osobní bezpečnost

Oproti obecné úpravě a výše uvedenému výkladu ust. čl. 9 a 10 ICCPR nepřináší formulace tohoto článku mnoho nového. V kontextu zdravotního postižení jde zejména o otázky rozhodování o nedobrovolné léčbě duševní poruchy, která je nejčastějším důvodem detence. Základním předpokladem je odborné rozhodnutí, podléhající sledování a přezkumu nezávislým orgánem, ke kterému může být přistoupeno jen z důvodu bezprostředního ohrožení života či zdraví dotyčného nebo jiných osob, nebo závažné zhoršení jeho stavu.

Podle čl. 14 odst. 1 smluvní státy zajistí, aby osoby s postižením, na rovnoprávném základě s ostatními užívaly práva na svobodu a osobní bezpečnost a nebyly zbavovány svobody nezákonným nebo svévolným způsobem, každé zbavení svobody bylo v souladu se zákonem a existence postižení nebyla za žádných okolností důvodem ke zbavení svobody.⁸³

---

⁸³ Doporučující výklad HRC k tomuto právu jsme citovali v příslušné kapitole (viz pozn. 12) . Problém je ovšem podrobně rozveden i v judikatuře ESLP. Zákonost rozhodnutí o detenci na základě duševní poruchy má materiální i procesní aspekt. Ve věci Winterwerp v. Nizozemí, (č. 6301/73), rozsudek z 24. října 1979, v odst. 39 shrnul materiální podmínky zákonosti zbavení svobody v takovém případě. Duševní porucha musí být s jistotou prokázána, být takového druhu nebo intenzity, který by odůvodnil detenci a zbavení svobody smí trvat jen tak dlouho, pokud tato porucha trvá. V odst. 60 se pak ESLP vyjádřil i k aspektu procesnímu: „Je pravda, že soudní řízení podle čl. 5(4) nemusí být vždy následováno stejnými zárukami, které vyžaduje čl. 6(1) pro civilní či trestní řízení. (...) Je však potřeba, aby dotčená osoba měla přístup k soudu a možnost být slyšena osobně, nebo tam, kde je to nezbytné, prostřednictvím nějaké formy zastoupení. V opačném případě jednotlivci nejsou přiznány „základní procesní záruky ohledně zbavení osobní svobody“. (...) Duševní nemoc může vést k omezení či změně způsobu výkonu tohoto práva (...), nesmí však vést k popření samotné jeho podstaty. Zvláštní záruky mohou být

Podle odst. 2 **zajistí**, aby osoby s postižením, které byly jakýmkoli postupem zbaveny svobody, **měly nárok na** rovnoprávném základě s ostatními, na **záruky uznávané mezinárodním právem** v oblasti lidských práv a **bylo s nimi zacházeno v souladu s cíli a zásadami této Úmluvy, včetně poskytnutí přiměřené úpravy.**

4.5.4 Ochrana proti mučení

Formulace zákazu mučení v čl. 15 je identická s formulací ICCPR a dalších specifických nástrojů. *Nikdo nemůže být podroben mučení nebo krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. A především, nikdo nesmí být podroben bez vlastního svobodného souhlasu⁸⁴ lékařským nebo vědeckým pokusům.* Smluvní státy se pak **zavazují přijmout veškerá účinná legislativní, administrativní, soudní nebo jiná opatření**, aby na rovnoprávném základě s ostatními zabránily těmto jednáním vůči osobám s postižením.

Jde o jednání, která představují nejhrubší zásahy do důstojnosti a fyzické i duševní integrity jednotlivce. Intenzity mučení nebo krutého, nelidského či ponižujícího zacházení vůči člověku s postižením může dosáhnout zejména způsob nebo nevhodnost zacházení nebo způsob poskytování specifických služeb, a to zejména institucionálních.⁸⁵ K porušení tohoto práva může samozřejmě dojít i jednáním či opomenutím v rámci standardních procedur či zařízení⁸⁶, pokud je nevhodné

---

vyžadovány ve prospěch osob, které z důvodu duševní poruchy nejsou plně způsobilé za sebe jednat.“ (MDAC: op. cit. , str. 68). Dále srovnej např. ESLP ve věci H.L. v. Spojené Království (č. 45508/99) rozsudek z 5. října. 2004

⁸⁴ Mimořádnou pozornost je třeba věnovat skutečné svobodnosti a informovanosti souhlasu u osob s duševním postižením, a to z hlediska způsobilosti k jeho udělení jak faktické, tak právní. Vzhledem k tomu, že v takovýchto případech nelze očekávat základní smysl ve sledování prospěchu takového výkonu pro zdraví člověka samotného, neměl by v žádném případě být postačující souhlas zástupný.

⁸⁵ Vodítko pro interpretaci s ohledem na jejich ochranu v podmínkách institucionální péče je obsaženo i v „Principech ochrany osob s duševním onemocněním a zlepšení péče o duševní zdraví - General Assembly Resolution 46/119 of 17 December 1991.

⁸⁶ K tomu srovnej i ESLP Herczegfalvy v. Rakousko, (č.10533/83), rozsudek ze dne 24. září 1992, odst. 82: „Dle názoru Soudu vyžaduje stav podřízenosti a bezmoci, který je pro pacienty držené

vzhledem k charakteru existujícího postižení⁸⁷. Takovéto zacházení může samozřejmě vést i k prohloubení či vzniku postižení.⁸⁸

---

v psychiatrické léčebně typický, zvýšenou bdělost při posuzování, zda zacházení bylo v souladu s Úmluvou. Je na lékařích, aby na základě uznávaných pravidel lékařské vědy posoudili, jaké terapeutické metody mají být použity, pokud je nezbytně nutné, aby bylo zachováno tělesné a duševní zdraví pacientů, kteří nejsou zcela způsobilí o sobě rozhodovat a za které jsou tudíž zdravotničtí pracovníci zodpovědní. Takoví pacienti však zůstávají pod ochranou čl. 3, který nemůže být derogován. Ustálené zásady medicíny jsou v takových případech nepochybně rozhodující; lze obecně říci, že opatření, která jsou terapeuticky nezbytná, nelze považovat za nelidská či ponižující. Soud však musí mít za přesvědčivě prokazané, že se jednalo o léčebnou nutnost“. (MDAC: op. cit. , str. 34)

⁸⁷ **Viz např. HRC**, Hamilton v. Jamaica (CCPR/C/66/D/616/1995), 28. 7. 1999: 3.1 ...he is paralysed in both legs and is unable to move from his cell unless he is carried by other inmates. He is also unable to remove his slop bucket from the cell himself and he has therefore been obliged to pay other inmates to remove it. ... The author complained several times to the superintendent about the conditions in which he is kept, to no avail. 8.2 ...**All of this has not been contested by the State party, except to say that measures would have to be put in place to accommodate the author as a disabled person in prison. In the Committee's opinion, the conditions described in para 3.1, are such as to violate the author's right to be treated with humanity and with respect for the inherent dignity of the human person, and are therefore contrary to article 10, paragraph 1. 9. The Human Rights Committee...is of the view that the facts before it disclose a violation of article 10, paragraph 1, 9, paragraph 3, and 14, paragraph 3 (c), of the Covenant. 10. ...the State party is under an obligation to provide Mr. Hamilton with an effective remedy, entailing compensation and placement in conditions that take full account of his disability. The State party is under an obligation to ensure that similar violations do not occur in the future.**

Zcela obdobně ESLP např. ve věci Price v. Spojené Království (č. 33394/96), rozsudek ze dne 10. července 2001,; para 30: *There is no evidence in this case of any positive intention to humiliate or debase the applicant. However, the Court considers that to **detain a severely disabled person in conditions where she is dangerously cold, risks developing sores because her bed is too hard or unreachable, and is unable to go to the toilet or keep clean without the greatest of difficulty, constitutes degrading treatment** contrary to Article 3. It therefore finds a violation of this provision in the present case“*

⁸⁸K tomu např. HRC Clement Francis v. Jamaica (CCPR/C/54/D/606/1994), 25. 7 1995. Para 9.2: (...)*Whereas the psychological tension created by prolonged detention on death row may affect persons in different degrees, the evidence (...) **indicates that his mental health seriously deteriorated during incarceration.**(...)the prison conditions, including (...) regular beatings inflicted upon him by warders, as well as the ridicule and strain to which he was subjected (...)which the State party has not effectively*

4.5.5 Ochrana před vykořisťováním, násilím a zneužíváním

Celý čl. 16 reaguje zejména na skutečnost, reflektovanou i Preambulí sub q), že osoby s postižením, a zejména ženy, jsou vystaveny zvýšenému riziku různých forem násilí, zneužívání a vykořisťování, včetně sexuálního a ekonomického, často i ze strany rodinných příslušníků či poskytovatelů péče. Je úzce propojen zejména se zásadou ochrany důstojnosti. Soustředí se na prvky ochrany, prevence, kontroly a rehabilitace. Věcně navazuje na zákaz mučení, a krutého, nelidského a ponižujícího jednání. Závazky plynoucí státům z jejich prevence pokrývají i soukromou sféru, zejména oblast institucionální péče, a i některá jednání která tato ustanovení pokrývají se mohou vzájemně překrývat a odlišovat často jen intenzitou.

Za spojující prvek lze proto považovat i závazek kontroly a prevence podle odst. 3, který spočívá v **zajištění účinného monitorování všech zařízení a programů pro osoby s postižením nezávislými orgány.**⁸⁹

Smluvní státy se podle odst.1 **zavazují přijmout veškerá příslušná legislativní, administrativní, sociální, vzdělávací a jiná opatření k ochraně osob s postižením doma i mimo domov, před všemi formami vykořisťování, násilí a zneužívání.** V rámci opatření **pro zabránění** těmto jednáním (odst. 2) **zajistí** zejména **vhodné formy genderově senzitivní a věku odpovídající asistence a podpory**, včetně informování o způsobech **prevence, rozpoznání a nahlášení** těchto případů a **zajistí, aby podpůrné služby odpovídaly věku, pohlaví a typu postižení.**

Podle odst. 4 smluvní státy přijmou veškerá odpovídající opatření, **včetně poskytování služeb, aby podpořily rehabilitaci a opětovné začlenění obětí**

---

contested, the Committee concludes (...)violation of (...)articles 7 and 10.1, of the Covenant. Para 11(...) the author is entitled to an effective remedy, including appropriate medical treatment, compensation and consideration for an early release. Para 12(...)Committee wishes to receive from the State party, within 90 days, information about the measures taken to give effect to the Committee's Views.

⁸⁹ Viz pozn. 37, odst. 2

takovýchto jednání, v prostředí, které podporuje zdraví, sebeúctu, důstojnost a nezávislost dané osoby a bere v úvahu i specifické potřeby ve vztahu k pohlaví a věku.

V odst. 5 se státy **zavazují přijmout účinnou legislativu a politiku**, zaměřenou mimo jiné i na problematiku žen a dětí, a zajistí, **aby případy** vykořisťování, násilí a zneužívání osob s postižením **byly identifikovány, vyšetřovány a v případně potřeby i trestně stíhány**.

4.5.6 Ochrana osobní integrity

Čl. 17 lakonicky deklaruje, že *každá osoba s postižením má právo na zachování⁹⁰ vlastní fyzické a duševní integrity na rovnoprávném základě s ostatními*.

Zařazení samostatného ustanovení tohoto zaměření nemá mezi ostatními „*core human rights treaties*“ svou paralelu. V kontextu postižení míří zejména na otázky nedobrovolné institucionalizace či léčení, a je tak nejvíce propojeno s čl. 12 a 25, ale i s řadou dalších ustanovení Úmluvy. K tomuto výkladu může vést i srovnání s regionální evropskou úpravou, obsaženou v Listině základních práv EU, čl. 3.⁹¹

---

⁹⁰ Originální znění užívá obrat „*right to respect of*“. Plyne z něho tedy jasný závazek negativní povahy, tedy v první řadě nezasahovat do této sféry jinak, než způsobem zákonem stanoveným, s dodržáním hledisek nezbytnosti, přiměřenosti a subsidiarity.

⁹¹ 2010/C 83/02. ČL. 3 odst. 1 je shodného znění jako porovnávané ustanovení CRPD. Odst. 2 pak jeho obsah rozvíjí: **V lékařství a biologii se musí dodržovat zejména: a) svobodný a informovaný souhlas dotčené osoby poskytnutý zákonem stanoveným způsobem; b) zákaz eugenických praktik, zejména těch, jejichž cílem je výběr lidských jedinců; ...** Podle vysvětlení k LZPEU (2007/C 303/02): *ESD v rozsudku ze dne 9. října 2001 ve věci C-377/98 Nizozemsko v. Evropský parlament a Rada, Sb. rozh. 2001, s I-079 v 70. a 78. až 80. bodě potvrdil, že základní právo na nedotknutelnost lidské osobnosti... v lékařství a biologii zahrnuje právo na svobodný a informovaný souhlas...Zásady článku 3 Listiny jsou již obsaženy v Úmluvě o lidských právech a biomedicíně, přijaté Radou Evropy (č. 164a dodatkový protokol č. 168).Odkaz na eugenické praktiky(...)se týká možné organizace a provádění výběrových programů zahrnujících mj. sterilizaci, nucená těhotenství, nucené etnické sňatky...,tedy činy, které jsou všechny považovány za mezinárodní zločiny Statutem Mezinárodního trestního soudu, přijatým v Římě dne 17. července 1998 (viz čl. 7 odst. , písm. g) uvedeného statutu).*

4.5.7 Svoboda pohybu a státní příslušnost

Ustanovení čl. 18 patří ke klasickým občanským právům. V kontextu této Úmluvy zdůrazňuje zejména aspekt zákazu diskriminace na základě postižení, která by ovlivnila možnost získání státní příslušnosti, neboť jim při něm hrozí zvýšené riziko zejména nepřímé diskriminace na základě zdravotního stavu a nebo diskriminační praxe v rámci řízení o získání občanství či azylu. Státní příslušnost a možnost jejího prokázání má přitom zásadní dopad do možnosti užívat celou paletu dalších základních práv.

Podle odst. 1 smluvní státy *uznávají právo osob s postižením na svobodu pohybu, svobodu zvolit si místo pobytu a právo na státní příslušnost, na rovnoprávném základě s ostatními*, a **zajistí**, aby a) *měly právo nabývat a měnit a **nebýt zbavovány své státní příslušnosti svévolně nebo na základě postižení***; b) *nebyly na základě postižení zbavovány své způsobilosti získat, vlastnit a využívat doklady prokazující jejich státní příslušnost nebo jiné doklady totožnosti, nebo využívat příslušných úředních postupů, jako je například imigrační řízení, které by jim mohly usnadnit uplatnění práva na svobodu pohybu, (...)*.

Odst. 2 pak stanoví, *že děti s postižením jsou registrovány ihned po narození⁹² a mají od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost a, pokud je to možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.*

---

⁹² CRC/GC/2003/3 CRC General Comment no. 3, Rights of children with HIV/AIDS, 2003, para. 32: *The Committee wishes to emphasize the **critical implications of proof of identity** for children affected by HIV/AIDS, as it relates to **securing recognition as a person before the law, safeguarding the protection of rights**, in particular to inheritance, education, health and other social services, as well as to **making children less vulnerable to abuse and exploitation, particularly if separated from their families due to illness or death**. In this respect, **birth registration is critical to ensuring the rights of the child** and is also necessary to minimize the impact of HIV/AIDS on the lives of affected children. States parties are, therefore, reminded of their obligation under article 7 of the Convention to ensure that systems are in place for the registration of every child at or immediately after birth.*

4.5.8 Nezávislý způsob života a zapojení do společnosti

Čl. 19 představuje spolu s čl. 12 nejzajímavější a nejinovativnější práva z celé Úmluvy. Mnoho osob s postižením nemá možnost žít nezávislým způsobem života a zapojit se do komunity kvůli nedostatku odpovídajících služeb, nebo zákonům a praktikám, které umožňují nebo podporují nutnou institucionalizaci tím, že podpůrné služby jsou dostupné jen v institucionálních zařízeních, nebo že poskytování komunitních služeb je podmíněno prokázáním určitého stupně funkčních schopností. V rozvojových zemích nedostatek dostupných služeb často vede k naprosté izolaci a zanedbávání i v prostředí rodiny a komunity.⁹³

Pojem **nezávislý život** (*independent living*), obsažený v názvu čl. 19 je v první řadě základním **principem**, reflektovaným v Úmluvě již Preambulí sub n) a učiněný (nominálně první) z jejích základních zásad (čl. 3 a)), a je rovněž akcentován v řadě jejích dalších ustanovení, zejm. čl. 9, 12, a 26. O jeho zásadním významu pro život osob s postižením nelze mít pochybnosti. Vymezení jeho normativního obsahu se ovšem odvíjí čistě od toho, která jednotlivá lidská práva budeme považovat za nezbytná nebo nejdůležitější pro jeho naplnění. Je jich samozřejmě celá řada, ať již povahy politické, hospodářské, či sociální.

Výčet zde uvedených dopadů souvisejících se státní příslušností a možností prokázat totožnost do ostatních základních práv je orientován na děti s HIV/AIDS, nicméně ho lze mutatis mutandis vztáhnout na všechny osoby s postižením, bez ohledu na věk a pohlaví.

⁹³ E/1995/22 CESCR General comment No. 5, Persons with disabilities, 1994 , para. 16: *Despite some progress in terms of legislation over the past decade, the legal situation of persons with disabilities remains precarious. In order to remedy past and present discrimination, and to deter future discrimination, comprehensive anti-discrimination legislation in relation to disability would seem to be indispensable in virtually all States parties. Such legislation should not only provide persons with disabilities with judicial remedies as far as possible and appropriate, but also provide for social-policy programmes which enable persons with disabilities to live an integrated, self-determined and independent life.*

S ohledem na výše uvedené se i čl. 19 soustředí na normativní vymezení jedné jeho podmnožiny, **práva na zapojení do společnosti**⁹⁴ (*being included in the community*). Sleduje jak hledisko zajištění služeb zaměřených na osoby s postižením, tak zajištění přístupu ke službám běžně dostupným.

Smluvní státy v něm **uznávají rovné právo všech osob s postižením žít v rámci společenství, s možnostmi volby na rovnoprávném základě s ostatními, a přijmou účinná a odpovídající opatření, aby ... usnadnily plné užívání tohoto práva a jejich plné začlenění a zapojení do společnosti, mimo jiné tím, že osobám s postižením zajistí, aby:**

a)... **možnost si zvolit, na rovnoprávném základě s ostatními, místo pobytu, kde a s kým budou žít a nebyly nuceny žít ve specifickém prostředí.** Tento odstavec tak akcentuje prvek *dostupnosti* tohoto práva .

b) **přístup ke službám poskytovaným v domácím prostředí, rezidenčním službám a dalším podpůrným komunitním službám, včetně osobní asistence, která je nezbytná pro nezávislý způsob života a začlenění do společnosti a zabraňuje izolaci nebo segregaci.**⁹⁵

---

⁹⁴ V evropském systému ochrany lidských práv je obdobou ustanovení LZPEU (2010/C 83/02). Čl. 26, Začlenění osob se zdravotním postižením: *Unie uznává a respektuje právo osob se zdravotním postižením na opatření, jejichž cílem je zajistit jejich nezávislost, sociální a profesní začlenění a jejich účast na životě společnosti.* Podle vysvětlení k LZPEU (2007/C 303/02) je zásada stanovená v tomto článku založena na článku 15 Evropské sociální charty a rovněž čerpá z bodu 26 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství.

⁹⁵ K tomuto bodu CRPD, H. M. v. Švédsko CRPD/C/7/D/3/2011, sdělení ze dne 19. 4. 2012, bod 8.2: *The Committee further notes the author's claim that, in the absence of an indoor hydrotherapy pool at home, she will eventually have to enter a specialized health-care institution, and that the State party did not refute the author's allegations. (...) The rejection of the author's application for a building permit has deprived her of access to hydrotherapy, the only option that could support her living and inclusion in the community. The Committee therefore concludes that the author's rights under article 19(b) of the Convention, have been violated.*

c) *komunitní služby a zařízení určená široké veřejnosti byly přístupné, na rovnoprávném základě s ostatními, i osobám s postižením a braly v úvahu jejich potřeby.* Odst. b) a c) rozvíjí zejména všechny dimenze prvku *přístupnosti* tohoto práva (viz čl. 9), *přijatelnosti* (zvl. zohlednění specifických potřeb) a implicitně i *přizpůsobení a kvality*.

Z formulace článku tak plyne zejména závazek státu toto právo *respektovat*, především nezasahovat do možnosti volby a opustit, resp. nezavádět legislativu a politiku nutící osoby s postižením k životu v institucionálním prostředí, ať už přímo, nebo nepřímo tím že nezajišťuje či nepodporuje dostatečnou nabídku alternativ. Závazek toto právo *chránit* zakládá státu zejména povinnost zajistit rovný přístup k němu a poskytnout legislativní i institucionální rámec pro ochranu a kontrolu kvality poskytování služeb i třetími subjekty. Závazek *plnit* je nejintenzivněji vyjádřen v odst. b) a předpokládá činění kroků k přesunutí těžiště poskytování služeb z institucionálního do komunitního prostředí. Ze závazku *podporovat* pak plyne zejména povinnost zajistit rozvoj fyzického i společenského prostředí a povědomí a poskytování přiměřené úpravy.

Následují čl. 20, zaměřený na **osobní mobilitu**, může posloužit jako instruktivní ukázka propojenosti principů a jednotlivých ustanovení Úmluvy na poměrně praktické otázky. Smluvní státy podle něho *prijmou účinná opatření k zajištění osobní mobility osob s postižením s maximální možnou mírou nezávislosti, mimo jiné tím, že: a) usnadní (facilitate) osobní mobilitu...takovou formou a v takovém čase, které si samy zvolí, a to za přijatelnou cenu; b) umožní... přístup ke kvalitním kompenzačním pomůckám ... a k různým formám asistence a prostředníků, mj. i tím, že je učiní finančně dostupnými; c) zajistí jim i personálu proškolení v dovednostech s mobilitou souvisejících; d) motivují subjekty, které vyrábějí kompenzační pomůcky, ..., aby přihlížely ke všem aspektům mobility osob s postižením.*⁹⁶

---

⁹⁶ Toto stručné ustanovení názorně ukazuje **podmínění nezávislosti zajištěním přístupnosti** prostředí, k němuž je potřeba zajistit odpovídající službu, podporu nebo pomůcky. Soukromé subjekty je třeba

4.5.9 Svoboda projevu a přesvědčení a přístup k informacím

Toto právo je standardním občanským právem a prvkem demokratického státu a normativně je vyjádřeno zejm. v čl. 19 ICCPR. **Čl. 21 Úmluvy rozvíjí a zdůrazňuje aspekt jeho přístupnosti v komunikačním smyslu.**

Smluvní státy *přijmou veškerá příslušná opatření, aby osobám s postižením zajistily možnost uplatnění jejich práva na svobodu projevu a přesvědčení, včetně svobody vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky na rovnoprávném základě s ostatními, a to prostřednictvím všech forem komunikace dle vlastní volby, v souladu s definicí v článku 2 této úmluvy. Za tímto účelem*

a) poskytují informace určené široké veřejnosti v přístupných formátech a technologiích, vhodných pro různé typy zdravotního postižení, a to bez prodlení a dodatečných výdajů.

Je třeba vzít v potaz, že okruh informací, které je stát povinen poskytovat široké veřejnosti, zahrnuje nejen informace jednotlivci vyžádané, ale například vyhlášení obsahu právních norem, jako podmínku jejich účinnosti, informace o vyhlášení výjimečných stavů, povinně zveřejňované informace o životním prostředí a podobně. Závazek z tohoto ustanovení plynoucí předpokládá progresivní realizaci, nicméně považují za zřejmé že jde o jednu ze zásadních výzev pro státy do budoucna.⁹⁷

---

motivovat k vyvíjení pomůcek ekonomicky dostupných a univerzálně designovaných, k dosažení sledovaného účelu umožnit rovnoprávnou realizaci např. práva svobodného pohybu na území vlastního státu.

Autor si je plně vědom zjednodušujícího pohledu v rámci této poznámky, nicméně jej považuje za vhodný s ohledem na její ilustrativní účel.

⁹⁷ I ve velmi rozvinutých zemích je jeho plnění v počátcích a zdaleka nezohledňuje celé spektrum dostupných technologií a nepokrývá všechny skupiny osob s postižením. U osob se smyslovým postižením je cesta relativně jednoduchá, naopak v případě např. osob s duševním postižením vyžaduje výrazně kreativnější přístup. Pro ilustraci lze uvést „easy to read“ verzi britského *Disability Discrimination Act 1995*, [online], [cit. 2012-06-14].

Dostupné z http://www.realroles.org/rrdocs/Easy_Read_DDA.pdf

b) *uznávají a umožňují osobám s postižením používání všech způsobů a formátů komunikace dle jejich vlastní volby při úředních jednáních (official interactions)*

Toto ustanovení má rovněž výrazný dopad, neboť právo na řízení či tlumočení do jazyka, kterému účastník rozumí je jedním ze základních prvků práva na spravedlivý proces. Široké pojetí komunikace v Úmluvě, a tedy i tomto ustanovení, výrazně zvyšuje dosavadní standard ochrany.

Státy dále požadují od soukromých subjektů, které poskytují služby široké veřejnosti, mimo jiné prostřednictvím internetu, aby poskytovaly informace a služby v přístupných a využitelných formátech pro osoby s postižením; podporují hromadné sdělovací prostředky, aby zpřístupnily své služby osobám s postižením a uznávají a podporují užívání znakových jazyků.

4.5.10 Respektování soukromí, obydlí a rodiny

Tato práva rovněž zapadají do rámce ochrany osobní integrity. Pokud jde o soukromí, v případě osob s postižením jde o zvláště citlivé téma, neboť postižení s sebou často přináší rozšířený okruh často velmi osobních oblastí, do nichž s ohledem na zvýšenou potřebu podpory či péče vstupují další osoby, zejména v prostředí institucionalizované péče. Z tohoto důvodu je zvláštní důraz položen i na ochranu osobních údajů.

Čl. 22 svým obsahem rovněž nepředstavuje změnu či navýšení standardu ochrany, ale spíše jen potvrzení a zdůraznění práv již obsažených v ICCPR⁹⁸ a dalších nástrojích. Stanoví, že

---

⁹⁸ K tomu srovnej (HRI/GEN/1/Rev.5), HRC General Comment No. 16: The right to respect of privacy, family, home and correspondence, and protection of honour and reputation (Art. 17), 1988. Toto právo se podle něho vztahuje zejména na ochranu před neoprávněnými zásahy státu a třetích osob do všech zde uvedených sfér a implikuje povinnost vytvořit odpovídající legislativu pro jejich regulaci. Podrobně rozebírá jednotlivé aspekty a podmínky nutné k jejich dodržení.

1) *Žádná osoba s postižením, bez ohledu na místo svého pobytu nebo prostředí, ve kterém žije, nesmí být vystavena svévolnému nebo nezákonnému zasahování do soukromého života⁹⁹, do rodiny, domova nebo korespondence, či jiných typů komunikace, ani nezákonným útokům na svou čest a pověst. Osoby s postižením mají právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.*

2) *Smluvní státy zachovávají důvěrnost osobních informací a informací týkajících se zdravotní a rehabilitační péče o osobách s postižením, na rovnoprávném základě s ostatními.*

Navazující čl. 22 toto právo dále rozvíjí a soustředí se na dva aspekty: Otázky uzavření manželství, založení rodiny a možnosti rodičovství, a na poskytnutí záruk dětem s postižením na možnost života v rodině či jí nejbližších podmínkách.

Podle odst 1 Smluvní státy *prijmou účinná a odpovídající opatření k odstranění diskriminace osob s postižením v záležitostech týkajících se manželství, rodiny, rodičovství a osobních vztahů s cílem zajistit a) uznání práva uzavřít sňatek a založit rodinu na základě svobodného souhlasu, b)svobodně a zodpovědně rozhodnout o počtu*

---

⁹⁹ Analogická je judikatura ESLP: např. *Botta v. Itálie* (č. 21439/93), rozsudek ze 24. února 1998; obdobně *Zehnalová a Zehnal v. Česká republika* ESLP (č. 38621/97), rozhodnutí ze 14. 5. 2002. Tělesně postižená stěžovatelka a stěžovatel (její manžel) namítali, že v jejich městě není řada veřejných budov vybavena zařízením, které by umožňovalo vstup osob s tělesným postižením, čímž dochází k porušování českého práva. Stěžovatelé se neúspěšně domáhali nápravy před českými soudy. S odkazem na různá ustanovení EÚLP namítali, že jsou diskriminováni při uplatňování svých práv z důvodu tělesného postižení stěžovatelky. Podle rozhodnutí Rozhodnutí: Čl. 8 – není aplikovatelný. Čl. 8 zavazuje stát nejen v tom smyslu, aby se zdržel zásahů do práva na respektování soukromého a rodinného života, ale může rovněž stanovit určitý pozitivní závazek. Právě takový **pozitivní závazek státu vznikne v případě, že existuje přímé a bezprostřední spojení mezi požadovaným opatřením a soukromým či rodinným životem stěžovatelky**. Čl. 8 nemůže být obecně aplikován vždy, když dojde k narušení každodenního života stěžovatelky, uplatní se **ve výjimečných případech, kdy nedostatečný přístup do veřejných budov a budov otevřených pro veřejnost ovlivní její život takovým způsobem, že se dostane do rozporu s právem na osobní rozvoj a s právem budovat a rozvíjet vztahy s ostatními lidskými bytostmi a okolním světem.** (viz MDAC: op. cit. , str 71)

svých dětí, stejně jako práva na informace, sexuální výchovu a výchovu k plánovanému rodičovství a **poskytnutí nezbytných prostředků k realizaci těchto práv** a c) **zachování fertility**.¹⁰⁰

Odst. 2. obsahuje závazek státu **zaručit práva a povinnosti osob pokud jde o opatrovnictví, poručnictví, svěřenectví a adopci dětí nebo obdobné instituty**, s tím, že předním hlediskem musí vždy být **nejlepší zájem dítěte**. Státy se rovněž zavazují **poskytnout** osobám s postižením při plnění jejich rodičovských povinností **odpovídající podporu**.

Podle odst. 3 **zajistí dětem s postižením rovná práva na život v rodinném prostředí** a jim i jejich rodinám včasné a komplexní informace, služby a podporu. V odst. 4 se státy zavazují zajistit, aby **dítě nebylo odděleno od svých rodičů** proti jejich vůli, vyjma zákonného rozhodnutí nezbytného v jeho zájmu. **Důvodem v žádném případě nesmí být postižení jeho nebo jednoho či obou rodičů**.¹⁰¹

Pokud nejsou nejbližší příbuzní schopni pečovat o dítě s postižením, státy podle odst. 5 vyvinou **veškeré úsilí k zajištění náhradní péče v rámci širší rodiny**, a pokud to není možné, v **rámci společenství v rodinném prostředí**.

---

¹⁰⁰ K těmto aspektům viz pozn.84.

¹⁰¹ Srovnej ESLP, Kutzner v. Německo (č. 46544/99) 26. 2. 2002. Stěžovatelé, rodiče s lehkým mentálním postižením žili s dvěma dcerami, které byly lehce opožděné ve vývoji, a byla jim poskytována pomoc s výchovou a další podpora. Soud z důvodu, že nemají intelektuální kapacitu na to, aby děti vychovávali, stěžovatele zbavil rodičovských práv a nařídil umístění dětí do náhradní péče. Dcery byly umístěny do nezjištěného izolovaného ústavu. Právo stěžovatelů děti navštěvovat bylo výrazně omezeno. Stěžovatelé namítali porušení čl. 8, neboť odstranění jejich rodičovských práv nad dcerami a umístění dětí do náhradní péče porušilo právo stěžovatelů na rodinný život. Rozsudek: Čl. 8 – porušen. Přestože úřady mohly mít legitimní obavu ohledně opožděného vývoje dětí, ESLP došel k závěru, že nařízení náhradní péče i to, jakým způsobem bylo realizováno, nebylo uspokojujivé. Pokud vezmeme v úvahu věk dětí, oddělení od rodičů a omezení návštěv mohlo vést pouze k rostoucímu „odcizení“ dětí od jejich rodičů i dcer navzájem. Zásah nebyl přiměřený sledovanému legitimnímu cíli. (MDAC: op. cit. , str. 71) Obdobně např. ESLP,Olsson v. Švédsko (č. 10465/83), rozsudek ze dne 24. 3. 1988

4.5.11 Vzdelávaní

Vzdelávaní má kľúčový význam pro nezávislý a plnohodnotný život lidí s postizením v rámci spoločnosti, neboť k němu každého jednotlivce vybavuje nezbytnými návyky a dovednostmi. Buduje tak nejen jeho vlastní potenciál, ale působí i na tvorbu postojů ostatních lidí. Jeho základní prvky jsou vzorem 4-A schématu, jak byl rozveden v interpretaci CDESCR: státem poskytované vzdelání dostupné každému, přístupné pro všechny, přijatelné pro žáky a rodiče a přizpůsobené potřebám studujících.¹⁰² Přístupnost pak v sobě zahrnuje nediskriminaci a dostupnost jak fyzickou tak ekonomickou. Zajištění cílových hodnot může přinést jen systém, který eliminuje vzdelávaní žáků s postizením mimo obecný vzdelávací systém. Stát by měl uznat princip rovných příležitostí ke vzdelávání osob s postizením v podmínkách integrace, a poskytnout jim podporu potřebnou k dosažení stejné úrovně vzdelávání jako jejich vrstevníkům bez postizení.¹⁰³

---

¹⁰² E/C.12/1999/10 CDESCR General Comment No. 13 (1999), The right to education (Art. 13), para 6:
...education in all its forms and at all levels shall exhibit the following interrelated and essential features: (a) Availability - functioning educational institutions and programmes have to be available in sufficient quantity.... What they require to function depends upon numerous factors,...; for example, all institutions and programmes are likely to require buildings..., sanitation facilities for both sexes, safe drinking water, trained teachers receiving domestically competitive salaries, teaching materials, and so on; ... (b) Accessibility - has three overlapping dimensions: Non-discrimination - education must be accessible to all, especially the most vulnerable groups, in law and fact, ...Physical accessibility - education has to be within safe physical reach, either by attendance at some reasonably convenient geographic location ...or via modern technology ...Economic accessibility - education has to be affordable to all. (c) Acceptability - the form and substance of education, including curricula and teaching methods, have to be acceptable (e.g. relevant, culturally appropriate and of good quality) ... (d) Adaptability - ...has to be flexible so it can adapt to the needs of changing societies and communities and respond to the needs of students within their diverse social and cultural settings. (zkráceno autorem)

¹⁰³ General Comment No.5, Persons with Disabilities, odst. 35

Tyto principy rozvádí úprava práva na vzdělání obsažená v čl. 24 Úmluvy. Zahnuje i řadu prvků z úpravy v CESCRC a CRC. Soustředí se na rozvinutí jeho prvků **dostupnosti, přístupnosti,** zejména komunikační a nediskriminace, a **přízpusobenosti.**

V odst.1 smluvní státy **uznávají** právo osob s postižením na vzdělání. S cílem realizovat toto právo bez diskriminace a na základě rovných příležitostí, zajistí **inkluzivní vzdělávací systém na všech úrovních** a celoživotní vzdělávání.

Jeho hlavními cíli jsou zejména plný rozvoj lidského potenciálu a *smyslu pro vlastní důstojnost* a uvědomění si vlastní hodnoty, *rozvoj osobnosti,* nadání a kreativity osob s postižením a jejich *duševních a tělesných schopností* v nejvyšší možné míře a *směřování k jejich účinnému zapojení do života ve svobodné společnosti.*

Za klíčové lze považovat ustanovení odst.2. Smluvní státy zavazují **zajistit , aby osoby s postižením nebyly z důvodu svého postižení vyloučeny z běžné vzdělávací soustavy**¹⁰⁴ a zejména povinného a bezplatného základního vzdělávání dětí (odst. 2 a); aby **měly rovnoprávný přístup k inkluzivnímu, kvalitnímu** a bezplatnému základnímu vzdělávání a střednímu vzdělávání **v místě kde žijí, a aby jim byla poskytována přiměřená úprava** podle individuálních potřeb a **nezbytná podpora umožňující jejich účinné vzdělávání v prostředí maximalizujícím vzdělávací**

---

¹⁰⁴ Srovnej rozsudek ESLP ve věci D. H. a ostatní v. Česká republika (č. 57325/00), 13. 11. 2007.

V tomto případě se soud zabýval posouzením diskriminace v přístupu k vzdělání, založené neúměrně vysokým procentem romských dětí, tedy na základě rasy. Řada závěrů tohoto rozsudku je ovšem aplikovatelná na vylučování i dalších skupin z běžné vzdělávací soustavy. Např:

Odst. 198: Soud uznává, že rozhodnutí vlády zachovat systém zvláštních škol bylo motivováno snahou nalézt řešení pro děti se zvláštními vzdělávacími potřebami. Soud je však stejně jako ostatní orgány Rady Evropy znepokojen obavou z možné nižší úrovně učebních osnov těchto škol a zejména ze segregace, kterou tento systém vyvolává.

Odst. 208: Za těchto okolností Soud sice uznává úsilí, které české orgány vynaložily na zajištění vzdělání romským dětem, zároveň však není přesvědčen o tom, že by rozdíl v zacházení ... byl objektivně a rozumně zdůvodněn a že by mezi použitými prostředky a sledovaným cílem existoval vztah přiměřenosti. V této souvislosti se zájmem poznamenává, že nová právní úprava zvláštní školy zrušila a obsahuje ustanovení o vzdělávání dětí se zvláštními vzdělávacími potřebami včetně sociálně znevýhodněných dětí v rámci základních škol.

pokroky a sociální rozvoj. Závazek zajistit poskytování přiměřené úpravy se pak podle odst. 5 vztahuje i na obecné terciální vzdělávání, odbornou přípravu na výkon povolání, vzdělávání dospělých a celoživotního vzdělávání

Podle odst. 3 pak státy **umožní** osobám s postižením získat **praktické a sociální dovednosti** usnadňující zapojení do systému vzdělávání a do života společnosti. Přijmou k tomu příslušná opatření , **zejména umožní** studium všech způsobů, prostředků a formátů komunikace, rozvoj orientačních schopností a mobility a vzájemnou podporu a poradenství ze strany osob v rovnocenné situaci.

K rozvinutí prvku dostupnosti, zahrnujícího i odpovídající personální zázemí státy podle odst. 4 přijmou opatření pro zaměstnávání i učitelů s postižením, a pro přípravu odborníků a pracovníků na všech úrovních vzdělávání, zahrnující informace o veškerých formách komunikace, vzdělávacích technik a materiálů přizpůsobených potřebám osob s postižením.

Za významné z hlediska závazků vyplývajících z tohoto ustanovení považují zejména to, že jeho formulace, zejm. klíčového čl. 2, jej nepodmiňuje dosažitelností zdrojů, tedy neimplikuje progresivní realizaci tohoto práva. Formulace „*shall ensure*“ spolu s jeho primárně antidiskriminační povahou naopak podle mého názoru vyžaduje jeho bezprostřední naplnění.

4.5.12 Zdraví, habilitace a rehabilitace

Právo na **zdraví** je základním prvkem umožňujícím jednotlivci svobodně a nezávisle realizovat svůj život ve společnosti. CESCR i další orgány ve vztahu k lidem s postižením tento jeho význam akcentují.¹⁰⁵

Ustanovení čl. 25 se soustředí nikoliv na rozšiřování jeho obsahu, ale na zdůraznění některých jeho prvků, zejména přístupnosti, zvláště její antidiskriminační a ekonomické dimenze, a kvality.¹⁰⁶

---

¹⁰⁵ Viz E/1995/22 CESCR General Comment No. 5 -Persons with disabilities, 1994, odst. 34

¹⁰⁶ E/C.12/2000/4 CESCR General Comment No. 14 (2000), The right to the highest attainable standard of health. V odst 12 shrnuje prvky práva na zdraví podle 4-A schématu, obdobně jako u ostatních práv.

Smluvní státy *uznávají právo osob s postižením na dosažení nejvýše možné úrovně zdraví bez diskriminace na základě postižení*. Zavazují se *přijmout veškerá příslušná opatření, aby jim zajistily přístup ke zdravotním službám, i léčebné rehabilitaci, které jsou genderově senzitivní*. Zahrnutí prvku rehabilitace vytváří můstek k následujícímu článku, který se jí věnuje samostatně a pojímá ji výrazně šířeji, než pouze jako rehabilitaci léčebnou. Genderový aspekt je pak dále akcentován výslovným zahrnutím oblasti sexuální a reprodukční medicíny do běžných zdravotních služeb v odst. a), a reflektuje tak zejména biologická specifika a reprodukční roli žen.

Smluvní státy *poskytují osobám s postižením stejnou nabídku, kvalitu a standard bezplatné nebo dostupné (affordable)¹⁰⁷ zdravotní péče jako ostatním,*

V rámci fyzické přístupnosti výslovně zdůrazňuje její vztah i na osoby s postižením, nejen co do její přístupnosti v bezpečném dosahu, ale i přímé fyzické přístupnosti zdravotnických budov a zařízení.

Určitou odchylkou v rámci schématu je nahrazení prvku Přizpůsobenosti (adaptability) prvkem Kvality (Quality) „*As well as being culturally acceptable, health facilities, goods and services must also be scientifically and medically appropriate and of good quality. This requires, inter alia, skilled medical personnel, scientifically approved and unexpired drugs and hospital equipment, safe and potable water, and adequate sanitation.*“

¹⁰⁷ Ibid. Toto Všeobecné vyjádření věnuje ekonomické přístupnosti zvláštní důraz, zvláště s ohledem na zajištění zdravotní péče v rozvojových oblastech:

para 12: ... „Economic accessibility (affordability): health facilities, goods and services must be affordable for all. Payment for health-care services, as well as services related to the underlying determinants of health, has to be based on the principle of equity, ensuring that these services, whether privately or publicly provided, are affordable for all, including socially disadvantaged groups. Equity demands that poorer households should not be disproportionately burdened with health expenses as compared to richer households.“

Para 19: „With respect to the right to health, equality of access to health care and health services has to be emphasized. States have a special obligation to provide those who do not have sufficient means with the necessary health insurance and health-care facilities, and to prevent any discrimination ... Inappropriate health resource allocation can lead to discrimination that may not be overt. For example, investments should not disproportionately favour expensive curative health services which are often accessible only to a small, privileged fraction of the population, rather than primary and preventive health care benefiting a far larger part of the population.“

i zdravotní služby, které potřebují specificky z důvodu svého postižení, včetně včasné detekce a vhodné intervence a služeb k minimalizaci nebo předcházení vzniku dalšího postižení, a to pokud možno co nejbližší místu jejich bydliště.

Od pracovníků ve zdravotnictví smluvní státy vyžadují, aby poskytovali osobám s postižením péči stejné kvality jako ostatním a na základě svobodného a informovaného souhlasu¹⁰⁸. S ohledem na to zvyšují povědomí prostřednictvím vzdělávání a publikují etické normy pro všechny poskytovatele zdravotní péče.

Smluvní státy dále **zakazují diskriminaci osob s postižením v přístupu ke zdravotnímu a životnímu pojištění a zamezují diskriminační odepření poskytnutí zdravotní péče nebo potravy a tekutin na základě postižení.**

Právě s ohledem na široké pojetí habilitace a rehabilitace je jí věnován samostatný čl. 26. Cílem je je podle odst. 1 umožnit osobám s postižením dosáhnout (habilitace) a udržet (rehabilitace) si co nejvyšší úroveň samostatnosti, uplatnit v plné míře tělesné, duševní, sociální a profesní schopnosti a dosáhnout plného začlenění a zapojení do všech aspektů života společnosti.

S ohledem na tyto prvky je logické systematické zařazení tohoto článku mezi ustanovení týkající se zdraví (čl. 25) a zaměstnávání a sociální ochrany (čl. 27 a 28).

Za tímto smluvní státy **přijmou vhodná a účinná opatření**, i s využitím vzájemné podpory osob ve stejné situaci (peer support). Zejména **organizují, posilují a rozšiřují komplexní habilitační a rehabilitační služby a programy, především v oblasti zdravotní**

---

¹⁰⁸ Problematika informovaného souhlasu je podrobně rozpracována např. v Úmluvě Rady Evropy o lidských právech a biomedicíně (Sdělení MZV č. 96/2001 Sb. m. s.) Podle čl. 5 jakýkoli zákrok v oblasti péče o zdraví je možno provést pouze za podmínky, že k němu dotčená osoba poskytla svobodný a informovaný souhlas. Čl. 6 stanoví, že pokud dospělá osoba není schopna dát souhlas např. z důvodu duševního postižení, je zákrok možný pouze se souhlasem zákonného zástupce nebo orgánu pověřeného zákonem. Dotyčná osoba se dle možností udělení tohoto souhlasu zúčastní.

Podle vysvětlující Vysvětlující zprávy („Explanatory report“): „*Informace musí být dostatečně jasné a v hodně formulované pro osobu, která má zákrok podstoupit. Pacient se musí prostřednictvím výrazů, kterým je schopen porozumět, dostat do situace, kdy je schopen zvážit nutnost a účelnost zamýšleného zákroku a metody zákroku v porovnání s riziky a také s nepohodlím či bolestí, které mu zákrok způsobí.*“

péče, zaměstnanosti, vzdělávání a sociálních služeb. Ustanovení dále akcentuje některé vlastnosti těchto služeb a prvek fyzické dostupnosti.

Formulace závazku odpovídá tomu, že stát sám velmi často není sám poskytovatelem těchto služeb a programů. Smluvní státy se dále zavazují **podporovat** vzdělávání jejich pracovníků a dostupnost a využívání pomůcek a technologií, které habilitaci a rehabilitaci usnadňují.

4.5.13 Práce a zaměstnávání

Diskriminace na základě postižení v této oblasti patří podle názoru CESCR dlouhodobě k nejvýraznějším a přetrvávajícím. Projevuje se zejména zvýšenou mírou nezaměstnanosti ve srovnání s ostatními skupinami a nerovností v odměňování. Rovněž terapeutický přístup a zachovávání chráněných forem zaměstnávání jako často jediné volby koliduje s právem na svobodnou volbu či přijetí zaměstnání. Právo na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky musí být státem zajištěno bez ohledu na to, je-li práce vykonávána ve specifických podmínkách nebo na otevřeném pracovním trhu.¹⁰⁹ Zaměstnávání je tedy pro osoby s postižením primárně otázkou nediskriminace a přístupnosti. Základní prvky tohoto práva vymezil CESCR ve Všeobecném vyjádření č. 18.¹¹⁰

Tyto prvky jsou promítnuty a rozvinuty čl. 27. Smluvní státy v něm **uznávají právo osob s postižením na práci** na rovnoprávném základě s ostatními, a to zejména

---

¹⁰⁹ Viz E/1995/22 CESCR General comment No. 5 -Persons with disabilities, 1994, odst. 20 - 27

¹¹⁰ E/C.12/GC/18 CESCR General Comment No. 18, The right to work, 2005, odst. 12:

Opět využívá 4a schéma, nejpodobnější jako u práva na zdraví, s určitými obsahovými modifikacemi: **Dostupnost**, tj. existenci specializovaných služeb, podpory a asistence zaměřených k jeho vyhledání a získání, **přístupnost**, a **přijatelnost** a **kvalitu**, které spojuje v jednom bodě, akcentujícím zajištění práva na rovné a uspokojivé pracovní podmínky, zejm. bezpečnostní, právo na svobodný výběr a přijetí zaměstnání a možnost odborového organizování. Ta je v kombinaci s ostatními právy významná i pro zdůraznění možnosti lidí s postižením vytvářet vlastní organizace na ochranu a podporu svých práv (k tomu i General Comment No.5, Persons with Disabilities, odst. 26)

právo na možnost žít se prací svobodně zvolenou nebo přijatou na trhu práce a na pracovní prostředí, které je otevřené, inkluzivní a přístupné.

Zabezpečují a podporují realizaci tohoto práva přijímáním příslušných opatření, včetně legislativních, jejichž **hlavní cíle** pak rozpracovává v celé řadě odstavců, které bych rozdělil do několika skupin.

Zahrnují v první řadě, odst. a) - c), **zákaz diskriminace ve všech otázkách týkajících se zaměstnávání, rovnost ochrany spravedlivých a uspokojivých pracovních podmínek**, zejména *odměňování za práci stejné hodnoty, bezpečnosti a ochrany zdraví při práci*, a zajištění rovné **možnosti uplatňovat pracovní a odborová práva**.

Druhou skupinu, odstavce d) - f), lze chápat především jako prevenci nezaměstnanosti. Zahrnuje **umožnění přístupu k programům profesního poradenství, službám zprostředkování práce a přípravě na výkon povolání; podporu pracovních příležitostí na trhu práce a asistenci při hledání a udržení práce a příležitostí k samostatně výdělečné činnosti, zahájení vlastního podnikání a rozvíjení činnosti družstev**.

Přímo k zaměstnávání osob s postižením se vztahují odst. f) – k). Zahrnují opatření s cílem **zaměstnávat je ve veřejném sektoru**; jejich zaměstnávání **v soukromém sektoru podporovat** vhodnou politikou, pobídkami i *programy pozitivní diskriminace (affirmative action)*; **zajistit** poskytování **přiměřené úpravy** na pracovišti a **podporovat získávání pracovních zkušeností na otevřeném trhu práce, pracovní a profesní rehabilitaci**.¹¹¹

---

¹¹¹ V celém kontextu zaměstnávání osob s postižením nelze nezmínit rozsáhlou normotvornou činnost Mezinárodní organizace práce (International Labour organization, ILO). Nejrelevantnější v tomto směru je C159 Vocational Rehabilitation and Employment (Disabled Persons) Convention, 1983 (Vyhl. MZV č. 72/1985 Sb.), která byla do přijetí CRPD jedinou univerzální závaznou multilaterální úmluvou, zaměřenou výslovně na osoby s postižením. (České znění zcela nevhodně užívá pojem *invalida* tam, kde originální znění používá termín *disabled person*.) Podstatné z hlediska výkladu je to, že Úmluva reflektuje výše zmíněný World disability action plan a v návaznosti na něj v čl. 1 stanoví jako hlavní cíl získání a zachování zaměstnání pro usnadnění zapojení do života společnosti, a v dalších ustanoveních pak opatření pro zajištění rovných možností a zacházení s osobami s postižením.

Podle odst. 2 pak smluvní státy **zajistí**, aby osoby s postižením nebyly drženy v otroctví nebo nevolnictví a byly chráněny, na rovnoprávném základě s ostatními, před nucenou nebo povinnou prací. Zákaz otroctví a nevolnictví je kogentní normou a i oblast ochrany je před povinnou a nucenou prací je běžně normována smluvními instrumenty na univerzální i regionální úrovni.

S ohledem na normativní vymezení práva na práci tedy čl. 27 rozvíjí především závazky **zajistit** a **podporovat** a to zejména ve vztahu k prvku přístupnosti, zvláště jejího aspektu nediskriminace.

4.5.14 Přiměřená životní úroveň a sociální ochrana

Článek 28 spojuje do jednoho ustanovení dvě základní práva, která spolu věcně souvisí, přičemž zároveň jedno každé i vzájemně mají celou řadu provázaných prvků a prerogativů. V tomto smyslu je tedy jeho interpretace poměrně složitá a vyvozování jednotlivých závazků by vyžadovalo složitou a rozsáhlou syntézu. Jejich provázanost mezi sebou i ostatními právy je zřejmě nejlépe vyjádřena ve Všeobecném vyjádření CESCR č. 14¹¹², týkajícím se práva na zdraví.

K zajištění faktické rovnosti mohou být státy přijímána i zvláštní pozitivní opatření, aniž by byla považována za diskriminaci. Ustanovení Úmluvy pak rozvíjí návazné Doporučení (R 168) a tématu se týká i nezávazný, ale významný Praktický kodex (*Code of practice on managing disability in the workplace, TMEWDW/2001/2*), adresovaný nikoliv státům, ale přímo zaměstnavatelům.

¹¹² E/C.12/2000/4 CESCR General Comment no 14, 'The right to the highest attainable standard of health. (art. 12). *Para 12: Social security and income-maintenance schemes are of particular importance for persons with disabilities. ... States should ensure the provision of adequate income support to persons with disabilities who, owing to disability or disability related factors, have temporarily lost or received a reduction in their income or have been denied employment opportunities.... Such support should reflect the special needs for assistance and other expenses often associated with disability. ... the support provided should also cover individuals (who are overwhelmingly female) who undertake the care of a person with disabilities. Such persons, including members of the families of persons with disabilities, are often in urgent need of financial support because of their assistance role.*

Celý článek reflektuje již výše zmiňovanou skutečnost, že většina osob s postižením žije v podmínkách chudoby, viz i Preambule sub t). Nedostatečné životní podmínky jednak mohou samy o sobě vést ke vzniku či prohloubení postižení a sociálního vyloučení a uspokojení základních potřeb pro osoby s postižením často navíc představuje podstatně vyšší náklady než pro ostatní osoby ve srovnatelné situaci.

V odst. 1 smluvní státy **uznávají právo osob s postižením na přiměřenou životní úroveň pro ně a jejich rodiny, zahrnující v to dostatečnou výživu,¹¹³ ošacení¹¹⁴ a bydlení¹¹⁵, na neustálé zlepšování životních podmínek, a podniknou odpovídající kroky, aby zabezpečily (safeguard) a podpořily (promote) realizaci tohoto práva bez diskriminace na základě postižení. Opakuje tedy doslova vymezení tohoto práva podle čl. 11 ICESCR a jedinou novinkou je tak explicitní vyjádření závazku toto právo **chránit** (použitý výraz *safeguard* je nepochybně méně silný než *ensure*) a **podporovat** zejména s ohledem na jeho **prvek nediskriminace**.**

V odst. 2 státy **uznávají právo osob s postižením na sociální ochranu a na užívání tohoto práva bez diskriminace na základě postižení, a podniknou odpovídající kroky, aby zabezpečily a podpořily realizaci tohoto práva. Použitý pojem sociální**

Para 19: In addition to the need to ensure that persons with disabilities have access to adequate food, accessible housing and other basic material needs, it is also necessary to ensure that “support services, including assistive devices” are available “for persons with disabilities, to assist them to increase their level of independence in their daily living and to exercise their rights”. The right to adequate clothing also assumes a special significance in the context of persons with disabilities who have particular clothing needs, so as to enable them to function fully and effectively in society. Wherever possible, appropriate personal assistance should also be provided in this connection. Such assistance should be undertaken in a manner and spirit, which fully respect the human rights of the person(s) concerned. Similarly...the right to adequate housing includes the right to accessible housing for persons with disabilities.

¹¹³ Viz E/C.12/1999, CESCR General comment no. 12, Right to Adequate Food - art. 11(1), zejm. odst. 13

¹¹⁴ Viz E/1995/22 CESCR General comment No. 5 -Persons with disabilities, odst. 33

¹¹⁵ Viz E/1992/23, CESCR General comment no. 4, Right to Adequate Housing- (art. 11(1), zejm. odst. 7 a 8

ochrana (*social protection*) nemá ustálený normativní obsah, nicméně je **širší, než** pojem **sociální zabezpečení** (*social security*), jak je upraveno zejm. v čl. 9 ICESCR. Sociální zabezpečení má povahu systému, zajišťujícího poskytování dávek v případech určitých sociálních rizik, a je tak jen jedním z prvků sociální ochrany.¹¹⁶

Opatření přijímaná k plnění závazků podle tohoto odstavce **se soustředí zejména na zajištění ekonomické přístupnosti služeb a programů vztahujících se specificky k potřebám osob s postižením.**

Mají zahrnovat mj. opatření na zajištění rovného přístupu *k nezávadné vodě, službám, pomůckám a další pomoci související s uspokojováním potřeb vztahujících se k postižení* a, zvláště žen a starších osob, *k programům sociální ochrany a snížení chudoby*, k programům *sociálního bydlení, důchodovým dávkám a programům*. Osobám s postižením a jejich rodinám, žijícím v podmínkách chudoby pak i *k přístupu k pomoci od státu s úhradou výdajů souvisejících s postižením, včetně školení, poradenství, finanční pomoci a respitní péče.*

4.5.15 Účast na politickém a veřejném životě

Participace na politickém životě je pro osoby s postižením a zviditelňování a uplatňování jejich práv velmi významná. Jedná se o základní politické právo a ustanovení **čl. 29** k jeho normativnímu vymezení nepřináší nové prvky.

Soustředí se na jeho participační funkci, zejména na rozvíjení záruk možnosti jeho rovnoprávného využívání.

V první řadě se soustředí na plnou a účinnou účast na politickém životě, včetně práva a možnosti volit a být volen. Přináší příkladný výčet opatření, která zahrnují zejména informační a fyzickou **přístupnost** volebních postupů, materiálů a zařízení,

---

¹¹⁶ Srovnej E/C.12/GC/19, CESCR General Comment no. 19, The right to social security (art. 9), para 2: *The right to social security encompasses the **right to access and maintain benefits, whether in cash or in kind**, without discrimination in **order to secure protection**, inter alia, from (a) lack of work-related income caused by sickness, disability, maternity, employment injury, unemployment, old age, or death of a family member; (b) unaffordable access to health care; (c) insufficient family support, particularly for children and adult dependents.*

možností účinně vykonávat veřejné funkce i s použitím podpůrných technologií a zaručení vyjádření svobodné vůle při volbě umožněním (na žádost dotyčného) hlasování prostřednictvím osoby kterou si zvolí.

Ve vztahu k výkonu aktivního i pasivního volebního práva vyvstává znovu důležitost uznání právní způsobilosti podle čl. 12 a význam, který má pro uplatňování občanských a politických práv.¹¹⁷

Druhou oblastí úpravy je **aktivní podpora** v účasti osob s postižením na řízení veřejných záležitostí zejména prostřednictvím napomáhání **jejich účasti v nevládních organizacích, sdruženích a politických stranách obecně**, tak a při vytváření a členství v organizacích osob s postižením, hájících jejich práva na všech úrovních.

Tento aspekt je rovněž velmi významný s ohledem na plnění obecného závazku států podle čl. 4 odst. 3 Úmluvy. Zapojení nevládních organizací je pak i jedním z důležitých faktorů zvyšujících efektivitu smluvního kontrolního mechanismu, jemuž je věnována samostatná kapitola.

---

¹¹⁷ Zásah do způsobilosti k právním úkonům je ve většině právních systémů navázán na ztrátu možnosti výkonu jak pasivního, tak aktivního volebního práva. Např. v českém právu ztráta způsobilosti k právním úkonům je absolutní překážkou volebního práva, ačkoliv jeho výkon není právním úkonem ve smyslu občanského práva, řízení o ní schopnost přijmout takové rozhodnutí a vyjádřit vůli nezkoumá a příslušná legislativa tak tohoto práva zbavuje čistě na základě statusu .

K tomu srovnej ESLP Alajos Kiss v. Maďarsko (č. 38832/06) , rozsudek z 20. května 2010:

43. *The applicant in the present case lost his right to vote as the result of the imposition of an automatic, blanket restriction on the franchise of those under partial guardianship. He may therefore claim to be a victim of the measure. (...)*

44. *The Court further considers that the treatment as a single class of those with intellectual or mental disabilities is a questionable classification, and the curtailment of their rights must be subject to strict scrutiny. This approach is reflected in other instruments of international law, referred to above (paragraphs 14-17) (Pozn. autora: v nich Soud odkazuje zejména na čl. 12 a 29 CRPD, a Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy, týkající se právní ochrany nezpůsobilých dospělých R(99)4). The Court therefore concludes that an indiscriminate removal of voting rights, without an individualised judicial evaluation and solely based on a mental disability necessitating partial guardianship, cannot be considered compatible with the legitimate grounds for restricting the right to vote. There has accordingly been a violation of Article 3 of Protocol No. 1 to the Convention.*

Hovoříme-li o účasti na životě společnosti, nelze jej samozřejmě zúžit na jeho aspekt politický.

Úmluva vzhledem ke své průřezové povaze proto obsahuje i **článek 30, zaměřený na účast na kulturním životě, rekreaci, volný čas a sport.**¹¹⁸

Smluvní státy v něm uznávají rovné právo na účast na kulturním životě a **zavazují se přijmout** veškerá odpovídající **opatření pro zajištění informační přístupnosti** ke kulturním materiálům (včetně nepřiměřených bariér a diskriminačních překážek plynoucích z práv na ochranu duševního vlastnictví), programům a činnostem a **fyzické přístupnosti** míst a zařízení určených pro kulturní aktivity, poskytnout osobám s postižením příležitost rozvíjet a využívat svůj potenciál ve prospěch svůj i celé společnosti. Osoby s postižením zároveň mají rovnoprávný nárok na uznání a podporu své specifické kulturní a jazykové identity.

Druhá část článku, zaměřená na rekreaci, sport a volnočasové aktivity, se pak drží již několikrát zmíněné dvojkolejnosti, spočívající zde jak v **zajištění přístupnosti běžných (mainstream)** míst a zařízení, tak **zajištění možnosti** na základě vlastní volby vytvářet a rozvíjet a provozovat **své vlastní (disability-specific)** činnosti a sdružovat se k nim.

---

¹¹⁸ Srovnej E/C.12/GC/21, CESCR General Comment no. 21, Right of everyone to take part in cultural life (art. 15, para. 1 (a)),2009.

Toto obsáhlé vyjádření vymezuje prvky práva podle standardního 4-A schématu a modifikuje jej přidáním prvku vhodnosti: *Para 17 e) Appropriateness refers to the realization of a specific human right in a way that is pertinent and suitable to a given cultural modality or context, that is, respectful of the culture and cultural rights of individuals and communities, including minorities and indigenous people.(...)*

4.6 Kontrolní a monitorovací mechanismus CRPD

CRPD jako první z úmluv v rámci univerzálního systému zahrnuje samostatné ustanovení (čl. 31), **ukládající státu povinnost shromažďovat a zpřístupňovat odpovídající informace, zejména statistické údaje** a výsledky výzkumů, které mají sloužit jako podklady pro formulaci a realizaci opatření a politik k implementaci Úmluvy. Dostupnost takovýchto údajů je velmi významným prvkem pro **zvýšení efektivity smluvního monitorovacího mechanismu** a lze podle nich posuzovat plnění závazků státu. Jejich role může být velmi významná i při prokazování zejména nepřímé diskriminace v jednotlivých případech¹¹⁹. Doposud byl systematický sběr odpovídajících dat od států vyžadován jednotlivými monitorovacími orgány v rámci doporučení a a směrnic pro obsah podávaných zpráv.¹²⁰

Aspekt **mezinárodní spolupráce**, který rovněž sleduje zvýšení účinnosti implementace Úmluvy, je **zdůrazněn třemi novými prvky**.

Prvním z nich je zařazení **samostatného čl. 32**. Je inovativní v tom, že spoluprávi mezi státy, mezivládními organizacemi i občanskou společností vztahuje na celou oblast úpravy v Úmluvě. Význam fungující a inkluzivní spolupráce a sdílení zkušeností, informací a technologií je o to větší, že valná většina osob s postižením žije v rozvojových zemích a jen minimum z nich má reálnou možnost profitovat z programů mezinárodní spolupráce. Čl. 40 pak zavádí institut **pravidelné konference smluvních stran** jako vhodného fóra pro diskusi otázek týkajících se implementace Úmluvy.

Jako výraz snahy o maximální rozšíření možností a efektivity mezinárodní spolupráce lze vnímat rovněž inovativní ustanovení čl. 44, který umožňuje

¹¹⁹ Srovnej již výše citovaný případ ESLP ve věci D. H. a ostatní v. Česká republika (č. 57325/00), rozsudek ze 13. listopadu 2007. *Bod 188: „ Za těchto okolností má Soud za to, že má-li být posouzen dopad určitého opatření nebo praxe na jednotlivce či skupinu, statistické údaje, které se při kritickém zkoumání Soudu ukáží jako spolehlivé a pro daný případ významné, postačují jako nepřímý důkaz, který se od stěžovatele vyžaduje. To však neznamená, že by k prokázání nepřímé diskriminace bylo nezbytné předložení statistických údajů. “*

¹²⁰ Srovnej např. HRI/GEN/1/Rev.9 (Vol.II) CEDAW General Recommendation No. 9, Statistical data concerning the situation of women

organizacím regionální spolupráce, na které jejich členské státy převedly kompetence v oblastech CRPD upravených, **stát se její smluvní stranou**. Všechny odkazy v jejím rámci, týkající se „států, které jsou smluvní stranou této úmluvy“ se pak na ně vztahují v rozsahu jejich kompetencí. **Evropská unie** této možnosti využila, Úmluvu podepsala hned při jejím otevření k podpisu 30. 3. 2007 a **ratifikovala** ji 23. 12. 2010.¹²¹

Úmluva předpokládá i samostatný **vnitrostátní monitorovací systém**, sestávající **ze dvou pilířů**. Podle čl. 33 se státy zavazují vytvořit v rámci státní správy alespoň jedno kontaktní místo (*focal point*) pro záležitosti týkající se její implementace.¹²² Zároveň zachovávají, posilují, ustanovují či zřizují nezávislé monitorovací mechanismy, na jejichž činnosti by se měla podílet občanská společnost a zejména reprezentativní organizace osob s postižením.

Vlastní smluvní mechanismus monitorování a kontroly je jinak zcela obdobný jako u ostatních úmluv v tomto systému.

Na základě čl. 34 CRPD byl ustaven **Výbor pro práva osob s postižením** (*Committee on the rights of persons with disabilities, CRPD*), složený z 18 expertů, volených *ad personam* smluvními státy. Mechanismus preventivní pravidelné administrativní kontroly a monitorování spočívá v **posuzování pravidelných zpráv** podávaných smluvními státy. Výbor se řídí vlastním jednacím řádem a vydává směrnice k obsahu zpráv¹²³.

Úvodní zprávy předkládají státy Výboru do dvou let od ratifikace¹²⁴ a následně pak doplňující zprávu každé čtyři roky, případně i další zprávy kdykoliv si je Výbor

---

¹²¹ K implikacím tohoto kroku podrobně Lawson, Anna..*The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities and European Disability Law: A Catalyst for Cohesion?* In Arnardóttir, Oddný Mjöll a Quinn, Gerard (eds). *The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: European and Scandinavian Perspectives*. Dordrecht: Martinus Nijhoff. 2009.

¹²² V České republice plní tuto funkci Ministerstvo práce a sociálních věcí, které je gestorem Úmluvy.

¹²³ Viz CRPD/C/2/3, Guidelines on treaty-specific document to be submitted by states parties under article 35, paragraph 1, of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities

¹²⁴ Úvodní zpráva České republiky o plnění závazků plynoucích z Úmluvy byla podána v řádném termínu v září 2011. [online] dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/12570> [cit. 2012-06-14]

vyžádá. Obecný důraz, kladený na participaci nevládních organizací na procesu monitorování situace osob s postižením a implementace Úmluvy se projevuje i v tom, že Výbor v rámci hodnocení zpráv přijímá i alternativní zprávy (*shadow reports*)¹²⁵, které jsou velmi vhodným zdrojem informací o problémech, které nejsou ve vlastních zprávách států dostatečně reflektovány. Na základě hodnocení zprávy pak vydává své vyjádření (*Concluding observations*), obsahující případná doporučení k nápravě s hledaných nedostatků.

Na základě obecných zjištění z posuzování zpráv smluvních států a dalších poznatků Výbor vydává **Všeobecná doporučení** (*General recommendations*) k jednotlivým oblastem úpravy.

Zároveň s Úmluvou byl přijat i **opční protokol**. Státy, které jej ratifikovaly, uznávají pravomoc Výboru přijmout a **posoudit oznámení jednotlivců** (stížnosti) nebo skupin podléhajících jeho jurisdikci, namítajících porušení ustanovení této Úmluvy ze strany smluvního státu. Stížnost může podat i zástupce stěžovatele. Možnost podání stížnosti jménem dotyčného tak významně rozšiřuje prostor pro působení nevládních organizací.¹²⁶

Výbor má podle čl. 6 Protokolu rovněž možnost na základě informací o hrubém a systematickém porušování ustanovení Úmluvy smluvním státem vyzvat ho ke spolupráci při prověření stavu a sdělení zjištění Výboru. Na základě sdělených zjištění a dalších informací může provést **důvěrné šetření** (pokud možno stále ve spolupráci s dotyčným státem) a na základě všech takto získaných poznatků předat státu závěry, připomínky a doporučení. Pokud je to nezbytné, může si Výbor po šesti měsících od státu vyžádat sdělení o přijatých opatřeních k nápravě.

---

¹²⁵ Alternativní zpráva byla v ČR rovněž vypracována skupinou neziskových organizací a zaslána Výboru. [online] dostupné z: <http://www.inkluze.cz/upload/alternativni-zprava.pdf> [cit. 2012-06-14]

¹²⁶ Výbor již publikoval první sdělení k individuální stížnosti CRPD/C/7/D/3/2011. K jeho závěru viz pozn. 95.

Vzhledem k tomu, že činnost Výboru zatím trvá velmi krátce, žádné Všeobecné doporučení doposud nevydal.¹²⁷ Rysy jeho vlastní jurisprudence je tak možné zatím identifikovat jen z vyjádření k dosud předloženým zprávám a individuálním stížnostem.

Vodítky výkladu k ustanovení Úmluvy tak jsou zatím převážně výklady ostatních orgánů, tak jak byly používány a citovány v předchozím výkladu. To pochopitelně vyplývá i z její celkové povahy a úzké provázanosti s ostatními lidskoprávními úmluvami OSN.

---

¹²⁷ S ohledem na zmiňovanou důležitost čl. 12 není bez zajímavosti, že současná aktivita Výboru směřuje k přípravě Všeobecného Doporučení právě k jeho implementaci.

5 Závěr

Z předcházejícího výkladu je zřejmé, že nástroje existující před přijetím CRPD poskytovaly implicitně ochranu před diskriminací na základě postižení a při rozšiřujícím výkladu jejich ustanovení byly a jsou s to poskytnout osobám s postižením alespoň formálně rovnocennou míru ochrany. Nedokázaly ovšem, vzhledem ke své obecné povaze, nebo naopak partikulárnímu zaměření na jiné zranitelné skupiny či určité druhy jednání, dostatečně reflektovat jejich specifickou situaci a potřebu podpory pro rovnoprávné využívání všech lidských práv.

Vzhledem k době, ve které byly přijímány to ani není možné očekávat, neboť koncept postižení, jak už jsem uvedl, za poslední dekády prošel zásadním vývojem. V důsledku toho byl jejich dopad na reálně a dlouhodobě existující stav sociálního vyloučení a diskriminace lidí s postižením výrazně menší, než by mohl být.

Přijetí CRPD, jako specializovaného a právně závazného nástroje, tak především odstranilo tento stav „neviditelnosti“ osob s postižením v systému ochrany lidských práv a přináší tak jeho významné interpretační i obsahové obohacení. V tomto ohledu je významná smíšená povaha CRPD – nejde o úmluvu čistě antidiskriminační, ale rozvíjí zároveň řadu substantivních práv a obohacuje je o nové prvky.

Vyjasnění významu lidských práv ve vztahu k osobám s postižením, určité upřesnění závazků států v tomto směru a vymezení základních předpokladů k jejich naplňování jsou samy o sobě významným pokrokem. Explicitní zdůraznění klíčových hodnot, zejména jejich důstojnosti, autonomie, rovnosti příležitostí a uznání přínosu, kterým jsou pro lidskou společnost jako celek, je rovněž velmi důležité.

Vytvoření právního rámce, a zejména na úrovni práva mezinárodního, je ovšem pouze prvotním předpokladem k dosažení sledovaného cíle. S přihlédnutím k tomu, že CRPD obsahuje málo bezprostředně použitelných ustanovení, ukáže její skutečný přínos teprve čas. S trochou nadsázky lze říci, že slova mohou inspirovat a mobilizovat, ovšem změnu sama o sobě nepřinesou.

Nakolik se její význam promítne do zlepšení životní situace jednotlivců, bude záležet na řadě okolností.

Hodnoty a principy v ní obsažené musí v první řadě najít odpovídající promítnutí do jednání smluvních států. To má do života jednotlivců pochopitelně bezprostřednější dopad, než mezinárodněprávní úprava. Nejde jen o vytvoření odpovídajícího právního prostředí a politik, ale o rozšíření těchto principů do celkového hodnotového a právního povědomí celé společnosti v rámci daného národního či kulturního okruhu. Právě toto povědomí je totiž klíčem ke skutečnému začlenění lidí s postižením do společnosti. V tomto kontextu je tedy třeba vnímat i důležitost, kterou CRPD přikládá zvyšování povědomí a vzdělávání řadě jednotlivých ustanovení.

Z hlediska pozitivního práva je pak nesmírně důležitá implementace v rámci právních řádů jednotlivých států a její kvalita. CRPD ve svých ustanoveních předpokládá prováděcí legislativu a výslovně i zavedení vnitrostátních monitorovacích mechanismů. Právě důslednost monitorování a kontroly její implementace těmito orgány, občanskou společností a nakonec samozřejmě i Výborem a státy navzájem, může být katalyzátorem jejího urychlení a zkvalitnění.

V rámci evropského prostoru skýtá v tomto ohledu významný potenciál i ratifikace CRPD Evropskou Unií. Vedle harmonizačního efektu se jedná i o další kanál, kterým se, alespoň v oblasti její působnosti, mohou ustanovení CRPD promítnout do právního řádu těch členských států, které ji zatím neratifikovaly. Z pohledu *de lege ferenda* bude nesmírně zajímavým tématem i připravované přistoupení EU k EÚLP a tedy další významné propojení existujících systémů ochrany.

Je pochopitelné, že přijetí CRPD vyvolává u většiny zainteresované veřejnosti bezmála euforii a vzbuzuje vysoká očekávání. S mírnou dávkou skepse bych řekl, že je nepochybně krokem zásadním, nicméně jen prvním, respektive začátkem nové etapy dlouhodobého procesu.

Seznam zkratk

EÚLP- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

ESLP - Evropský soud pro lidská práva

CAT - Úmluva oproti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení
nebo trestání

CEDAW - Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen

CESCR - Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva

CERD - Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace

CRC – Úmluva o právech dítěte

CRPD - Úmluva o právech osob se zdravotním postižením

HRC - Výbor pro lidská práva

ILO – Mezinárodní organizace práce

ICESCR - Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech

ICCPR - Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

WHO – Světová zdravotnická organizace

Seznam použité literatury a pramenů

Bibliografické zdroje

ALSTON, Philip; ROBINSON, Mary (eds.). *Human rights and development: towards mutual reinforcement*. New York: Oxford university press, 2005.

ARNADÓTTIR, Oddný Mjöll; QUINN, Gerard (eds): *The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: European and Scandinavian Perspectives*. Dordrecht: Martinus Nijhoff, 2009.

ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. Část, Úmluva*. Praha: Linde, 2010.

ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv. II. Část, protokoly*. Praha: Linde, 2010.

ČEPELKA, Čestmír; ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*, PRAHA: Eurolex Bohemia, 2003.

DEGENER, Theresia; KOSTER-DREESE, Yolana. (eds). *Human rights and Disabled Persons*. Dordrecht: Martinus Nijhoff, 1995.

MENTAL DISABILITY ADVOCACY CENTER. *Souhrny případů Evropského soudu pro lidská práva týkající se duševní poruchy*. Mental Disability Advocacy Center, 2007.

KOMENDOVÁ, Jana. *Pracovní podmínky osob se zdravotním postižením*. Ostrava: KEY Publishing, 2009.

KOMENDOVÁ, Jana. *Zákaz diskriminace na základě zdravotního postižení v pracovněprávních vztazích: In Europeanization of the National Law, the Lisbon Treaty and some other Legal Issues*. Brno: Tribun EU, 2008.

KRATOCHVÍL, Jan. *Sociální práva v Evropské úmluvě na ochranu lidských práv a Mezinárodním paktu o občanských a politických právech*. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010.

MAREČKOVÁ, Jana; MATIAŠKO, Maroš. *Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání*. Praha: Linde, 2008.

MATIAŠKO, Maroš. *Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením a transformace sociální péče v České republice*. Utrecht, 2011.

ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C.H.Beck, 2010.

OWEN, Frances; GRIFFITHS, Dorothy: *Challenges to the human rights of people with intellectual disabilities*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers. 2009.

POTOČNÝ, Miroslav; ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné - Zvláštní část*, Praha: C. H. Beck. 2002.

QUINN, Gerard; DEGENER, Theresia (Eds.). *Human Rights and Disability: The Current Use and Future Potential of United Nations Human Rights Instruments in the Context of Disability*, New York and Geneva:United Nations, 2002.

SCHULZE, Marianne. *Undertanding The UN Convention on the Rights of People with Disabilities*. Handicap International, 2009.

SUDRE, Frederic. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*.Brno: MU/EIS UK. 1997.

ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské mechanismy kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Praha: C.H.Beck. 2010.

VYSOKAJOVÁ, Margerita. *Hospodářská, sociální, kulturní práva a zdravotní postižení*. Praha: Karolinum, 2000.

Nejdůležitější dokumenty mezinárodního práva

CESCR General comment No. 5 -Persons with disabilities. *E/1995/22*

Listina základních práv a svobod EU (2007/C 303/01)

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, *Vyhl. FMZV č. 120/1976 Sb.*

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, *Vyhl. FMZV č. 120/1976 Sb.*

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, *Sdělení FMZV 209/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů*

Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání , *Vyhl. FMZV č. 143/1988 Sb.*

Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen, *Vyhl. FMZV č. 62/1987 Sb.*

Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace *Vyhl. FMZV č. 95/1974 Sb.*

Úmluva o právech dítěte, *Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb.*

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením *Sdělení MZV č. 10/2010 Sb. m. s.*

Internetové zdroje

UN Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities. A/RES/48/96. České znění je dostupné např. na stránkách NRZP. [online]. [cit. 2012-05-07]. Dostupné z: www.nrzp.cz/dokumenty/zahranicni/pravidla.doc

WHO World report on disability. WHO. [online] 2011. [cit. 2012-06-07] Dostupné z: http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report/en/index.html

Poradna pro občanství, občanská a lidská práva. *Zdravotní postižení - judikatura* [online]. [cit. 2012-06-09]. Dostupné z: <http://lidskaprava.poradna-prava.cz/zdravotni-postizeni-judikatura.html>

Abstrakt

Oblast mezinárodněprávní ochrany práv osob s postižením se v posledních dekádách dynamicky rozvíjí. Pohled na postižení se postupně vyvinul od medicínského přístupu k jeho chápání jako sociálního konstrukt, který vede k vnímání otázky postižení jako primárně lidskoprávního problému. Tento trend vyvrcholil přijetím Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

Počet osob s postižením stále narůstá. To souvisí, mimo jiné, s celkovým stárnutím populace, a prudkým rozšiřováním chronických chorob. Většina z nich přitom žije v rozvojových zemích, kde jim nedostává ani elementární podpory. Propojení mezi postižením, diskriminací, chudobou a sociálním vyloučením je tak zcela zřejmé.

Diverzita osob s postižením sebou přináší nutnost reagovat na nejrůznější povahu překážek, které jim brání v účinném zapojení do společnosti a v návaznosti na to široké spektrum opatření, která je třeba přijímat k jejich odstraňování.

Cílem práce je analyzovat možnosti a prvky ochrany zejména v rámci univerzálního systému ochrany lidských práv. Ve výkladu k jednotlivým nesespecifickým smluvních nástrojům se zaměřuje zejména na aspekty ochrany před diskriminací, typologii a obsah hlavních závazků, jejich výklad ve vztahu k osobám s postižením a případná zvláštní opatření využitelná k posílení jejich sociálního začlenění.

Jádrem práce je rozbor Úmluvy o právech osob s postižením, jakožto prvního nástroje, věnovaného specificky těmto osobám a obsahujícímu vedle antidiskriminačních ustanovení řadu substantivních práv se zdůrazněním opatření umožňujících jejich výkon všem skupinám osob s postižením. Důraz kladu zejména na její systematiku, zásady, nové prvky, které přináší, a na výklad práv v ní obsažených. Kromě teoretických a normativních aspektů výklad opírám o příslušná doporučení monitorovacích orgánů, výklady a rozhodnutí judičiální i kvazijudičiální povahy, která se k nim vztahují.

International protection of persons with disabilities

Summary

The theme of this thesis is the protection of persons with disabilities under international law. In last decades there have been a dramatic shift in the perception of disability. It has changed from medical approach to the social model of disability, which is closely connected with the human rights perspective on the „disability rights“. This paradigm shift has culminated in adoption of the United Nations Convention on the rights of people with disabilities.

Violating of their human have several forms and is spreaded all over the world. Nevertheless, the number of them is still growing. According to the WHO estimations about 15 % of world population live with some form of disability and most of them in developing countries in the condicions of the lack of elementary resources and support. Relation between disability, discrimination, poverty nad social exclusion is thus more than clear.

On the other hand, people with disabilities definitely do not present any kind of homogeneous group. Diversity of people with disabilities brings a serious challenge in the various forms of obstacles and barriers preventing them from full and equal enjoyment of their human rights and thus a wide range of measures necessary to eliminate them.

The aim of this work is to provide an analysis of the core human right treaties adopted within the frame of United nations organization. The main focus in no-specific instruments is on the protection against discrimination on the basis of disability, nature of the general state parties obligations, their interpreteation and usability in the context of disability and eventual possibility of adopting special measures to support their inclusion in mainstream society.

The core of this paper is an analysis of the Convention on the right of people with disabilities as t he firs disability specific legally binding tool in this frame. Except its antidiscriminational nature it also articulates the comprehensive catalogue of human rights obligations within the circumstances of persons with disabilities. In its

substantive articles it clarifies the human rights existing under international law in this context.

I do focus on its systematics, general principles and new elements that it brings to the system. Explanation of particular provisions is supported by appropriate interpretation of other treaty bodies and quazi-judicial as well as judicial decisions, especially those of the European Court of Human Rights.

Key words:

International law, Disability, Convention

Klíčová slova:

Mezinárodní právo, postižení , Úmluva

